

Misc. 6^m.

1,63

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36

QVOD DEVS BENE VERTAT!

SOLIDA

ET HOC TEMPORE

NECESSARIA DEMONSTRATIO

QVOD

7 V X T A

CALVINI DOCTRINAM
REFORMATI

NEC SINT NEC IVRE HABERI POSSINT

SOCII AVG. CONFSSIONIS

QVAM

IN ALMA WITTENBERGENSI

PRAESIDE

GOTTLIEB VVERNSDORFIO

SS. THEOL. DOCT. ET PROF. PVBL. PRIM. ORDINIS SVI
SENIORE, CONSIST. ECCLESIAST. ASSESS. TEMPLI PAROCHIA-
LIS PAST. ET CIRCVLI ELECT. SAX. SVPERINT. GENER.

PATRONO AC PRAECEPTORE SVO, OMNI PIETATIS
ET OBSEQVII CVLTV DEVENERANDO

AD DIEM XXIX. DECEMBR. M DCC XXII.

REPETET

IDONEISQVE RATIONIBVS FIRMABIT

JOANNES JACOBVS HACCIVS

RATZEBVRGENSIS.

WITTENBERGAE, LITERIS VIDVAE GERDESIAE.

DEO
PATRIÆ
PATRONIS
AC
PRÆCEPTORIBVS
SACRVM.

PROLOGVS.

VTi, post Scripturas, homini Christiano nihil pretiosius esse debet, quam breues ille fidei orthodoxæ Confessiones, quæ symbola nominamus; sic augustum est Augustanæ Confessionis nomen apud omnes, qui puram Evangelii doctrinam toto pectore amplectuntur. In hac enim non solum præcipua Christianæ religionis capita e Scripturis Prophetiis, & Apostolicis, proponuntur; sed etiam contrarii errores, & hominum fanaticorum commenta, diserte rejiciuntur, ac improbantur. Etiamse uero Augustana Confessio, perinde ut ipsum DEI verbum, e quo tota petita fuit, πιστός omnino, καὶ πίσις ἀποδοχῆς ἀξιός sic λόγος, tamen quo tempore exhibenda erat Imperatori, pauci fuerunt, qui vel ejus societatem peterent, vel in periculi, quod inde metuendum esse videbatur, partem venire vellent. a) Sigillatim ii, qui, Germanos inter, de sacra Domini Cæna, non idem, quod Lutherus, & socii, statuebant, peculiarem, eamque a BV CERO scriptam, in comitiis offerre, quam Confessionis nostræ subscribere maluerunt. Simulac vero deprehensum fuit, hanc ipsam & longe plurimis probari, & facile defendi, & luculentis insuper beneficiis, imprimisque pace publica, diuinitus ornari, tum demum numero multi, prope cum ambitione quadam, societatem ejus affectare cæperunt. b) Illi præcipue, qui in doctrina cum Helvetiis faciebant, Calvinianorum & Sacramentariorum nomen simpliciter deprecari, quo tutius fallerent, non adversarios se esse Lutheranorum, sed fratres, dixerunt, quippe qui in paucis, iisque levis momenti, capitibus a se dis-

A 2

sen-

a) Conf. Melancthon T. I. OO. in Praef. b) L. Ofsander in Epit. H. E. Cent. XVI. L. III. c. 21. p. 636. 730.

sentiant, in fundamento autem & summa rei conveniant. Quo quidem titulo permultas Germaniæ provincias, cum iisque ingentem ædium sacrarum multitudinem, quibus antea usi fuerant Lutheranæ-Evangelici, ad se traxerunt. Acriter his sese opposuerunt hinc Principes, hinc Theologi, maxime in Saxonia, qui cum Simonias Calvinianorum artes deprehendissent, eiectionis illis, scripta demum & promulgata Concordiæ formula, securitati religionis consuluerunt. Neque tamen non, secundum Calvinianam doctrinam Reformati antiquum obtinuerunt suum, qui de illata sibi injuria conquesti, etiam atque etiam, maxime cum Osnabrugæ superiori seculo ageretur de pace, pro fratribus haberi, eaque de causa in pacis religioni datæ societatem recipi postularunt. Quin imo Doctores eorundem nonnulli eo impudentiæ sunt progressi, ut Lutheranos Ubiquitariorum nomine publicis scriptis traducerent, se ipsos autem pro Evangelicis, et veris A. C. sociis, venditarent. Ac tum quidem nostræ religionis Ordines propalam ostenderunt, molestam sibi esse illam, de consortio Confessionis Augustanæ, jactantiam, vel propterea, quod, si, quam crebris sermonibus literisque præferrent Augustanam Confessionem, Librumque concordiæ, sincere amplecterentur, idque publicis scriptis testatum facerent, Reformatis nec peculiari beneficio, nec singulari verborum cautione, opus futurum esset. c) Negarunt quoque r. r. Lutherani suam ea de re notionem esse, an Reformati A. C. profiterentur? d) quod Brandenburgici publicis scriptis asseverarant. Et fateor eos hoc pacto excellentis non magis prudentiæ, quam æquitatis & justitiæ, exemplum dedisse. Ipsi enim Confessores primi, laudatæ memoriæ, quædam præfaturi ad Cæsarem, fatentur: exhibere sese suorum Concionatorum, & suam, Confessionem. Quo ipso ut Confes-

c) Pfannerus in Hist. Pac. Westph. L. V. p. m. 613. ed. tert. d) l. c.

PROLOGVS.

sonem ad sese non magis, quam ad doctores suos, spectare, insi-
nuant; sic, ubi de Confessionis consortio agitur, facile apparet,
Concionatorum cumprimis sententiam ea de re audiri oportere.
At hanc hodie vix requiri, nedum attendi, videas, ubi sunt, qui
magis quid reipublicæ, quam quid Ecclesiæ, expediat, spectant,
in societate vero Confessionis ad Reformatos extendenda usque
adeo liberales sunt, ac faciles, ut eam etiam, nec petentibus,
nunc offerant, quæ olim inuitis majoribus non poterat extor-
queri. Interim quod hoc ipsum cum historia Confessionis, &
veritate pugnat, cæui autem nostro vel noxam infert, vel pe-
riculum minatur, credo, facturum me esse operæ pretium, si,
num Reformati vel sint, vel unquam fuerint, vel etiam di-
citur mereantur A. C. focii? breviter, modestèque, dispiciam.
Videor autem mihi de hoc argumento tanto securius disputare
posse, quod jam olim omnes Lutherani Ordines Osuaburgæ hu-
jus Controversiæ notionem ad Theologorum scholas re-
jiciendam esse censuerunt. e) In summa tamen rei ipsorum
potius Ordinum sententiam repetiturus, quam meam dicturus, sum.

§. I.

Pramittenda vero sunt quædam de terminis quæstio-
nes, quo ab horum explicatione omnis disceptatio
lucem accipiat. CROCIVS, religione Reformatus,
f) Augustanam Confessionem sic finit, quod sit Confessio par-
ticularis quarundam Ecclesiarum Reformatarum in Germania,
præcipuos Locos Theologicos & controversias hujus tem-
poris explicans: Augustæ Vindelicorum a Theologis pri-
mum scripta Ao. 1530. in comitiis Imperii & a quibusdam Prin-
cipibus & magistratibus earum Ecclesiarum Carolo V. Impera-
tori exhibita. Qua quidem in descriptione duo nobis su-
specta sunt. Unum est, quod Ecclesias, quarum nomine
oblata fuit Confessio, Reformatas, quam vel Lutheranas,
vel

e) Pfanner. l. c.

f) In Comment. de Soc. A. C. p. 30.

6 DEMONSTRATIO, CALVINO-REFORMATOS

vel Evangelicas, vocare maluit. Utur enim non nesciam, eos, qui repurgata per Lutherum sacra sequuntur, aliquando dictos *Reformatos* fuisse; tamen hoc rariuscule factum est, & brevi in desuetudinem venit. CROCIVS autem hunc titulum vix alia de causa repetit, nobisque imponit, quam quo vel *Reformatos* invitit nobis socios obtrudat, vel etiam primos Confessores, qua doctrinam, *Reformatos* potius, quam *Lutheranos*, fuisse doceat. Quorum hoc aperte falsum, illud molestum est. Alterum est, quod Augustæ *primum* a Theologis scriptam fuisse, ait. Hoc enim pacto ab omni scriptione videtur excludere Lutherum, quippe qui Augustam adductus non est, eamque soli Philippo vindicare, qui postea mutavit. Deinceps nihil eam differre a *variata*, insinuat, quum una eademque Confessio Augustæ *primum* scripta, deinceps VVittebergæ a Philippo repetita sit & locupletata. Magis ergo arridet MENZERI in Exegeſi Conf. A. g) ipsi etiam ALTINGIO h) inter *Reformatos* probata, descriptio, quod nempe sit *Confessio*, vel *Symbolum publicum*, quarundam Germaniæ Ecclesiarum, de præcipuis religionis capitibus ex DEI verbo conscripta & approbata, & Augustæ Vindellicorum anno Christi 1530. in magnis illis Imperii comitiis Carolo V. exhibita, ad reddendam fidei rationem & adversariorum calumnias refellendas.

§. II. *Confessionis* vocabulum eo significatu sumitur, quo usus eo fuit Apostolus, ubi de Christo tradit: quod *confessus sit bonam Confessionem coram multis testibus* 1. Tim. VI. 12. 13. Non igitur h. l. *actum confitentis*, qui pridem præterit, sed *conceptum credentis*, qui socios admittit, significat.

§. III. Augustana dicitur non a loco primæ delineationis,

g) In Prolegom. §. 8. T. I. OO. p. m. 3. b) In Proleg. ad Exeg. A. C.

tionis, qui fuit VVittenberga, nec primæ *conceptionis*, qui fuit Torgavia, sed accuratæ *digestionis*, examinis, & solennis exhibitionis, qui fuit Augusta Vindelicorum, Urbs nobilis, commercisque frequens, quæque tum inter omnes Germania Urbes facile efferebat caput. Materiam quippe Confessionis primam Lutherus ipse dederat, scriptis Torgavia, jussu Electoris, XVII. articulis, quibus summam doctrinæ a se restitutæ complexus erat. Hos vero amplificavit, studioseque digessit, ac stylo, quo valebat, ornavit Augustæ Vindelicorum, quo eum secum Saxo adduxerat, Philippus, sic tamen, ut de singulis, absentis licet, Lutheri judicium requireret, & hujus non modo verba & formulas, sed ordinem quoque potissimum retineret, quod ex Lutheri XVII. articulis, & ipsa Confessione inter se comparatis, liquet. *i*) Fatetur quoque hoc ALTINGIVS, l.c. & quotquot inter Reformatos sunt modestiores.

§. IV. Hanc Confessionem *Symbolum* vocare, cum MENZERO, non dubitamus, quod est reffera doctrinæ Christianæ, seu brevis & compendiaria fidei orthodoxæ Confessio, qua fidi a perfidis, socii ab hostibus, orthodoxi ab hereticis, in vera, & sub vexillo J. C. militante, Ecclesia ab se invicem distinguuntur. Frontem scilicet ad hunc titulum contrahunt non modo Papistæ, sed etiam Calviniani, & Syncretistæ, VRSINVS, *k*) CROCIVS, CALIXTVS, STRIMESIVS, alii. ADMONITIO NEOSTADIENSIS opera data, nec sine argumentorum coacervatione, impugnat. *l*) Augustiorem nempe illum esse putant, quam qui cadere in particularium Ecclesiarum Confessionem possit: nec ipsam

i) vid. G. Calestinus in Hist. Comit. P. I. f. 25. 28. Chyr. in Hist. A. C. p. 44. Edit. Isleb. *k*) T. II. OO. f. 1514. 1519.

l) Cap. IV. p. m. 180. sq.

8 DEMONSTRATIO, CALVINO-REFORMATOS

ipsam quoque Confessionem vel in Concilio esse conditam, vel veterum etiam Symbolorum brevitatem præstare. At dignitas Symboli nec a sola multitudine sociorum, & approbantium, nec a Synodi alicujus auctoritate, sed potius perpetuo cum Scripturis consensu, & ad præstandum discretionis officium aptitudine, dependet. Et quanquam Confessio tantam, quantam vetera Symbola, rotunditatem non præstat, præstat tamen aliquam, & si ad Codicem sacrum, & Systemata nostratum referatur, notabilem. Sufficit denique, quod ipsi Crypto-Calviniani, & Philippistæ Confessionem hanc pro norma, nota, regula & Symbolo statim post exhibitionem, habitam esse, largiantur. *m)*

h) §. V. Neque tamen omnium per orbem Christianarum, sed *quarundam in Germania Ecclesiarum*, est Symbolum, earum nempe, quarum initio nomine conscripta est, & oblata. Deinceps illarum, quæ septennio post, in Conventu Smalcaldico, eandem receperunt, quarum nomina perinde subscripta sunt, denique omnium earum, quæ doctrinam Confessione comprehensam, in exteris etiam provinciis & regionibus admiserunt. Ubi tamen monendum esse ducimus, distingui debere, *inter veritates in Confessione contentas, & inter virtutum externam dispositionem, & coagmentationem*, vel, ut brevius loquamur, inter Confessionis *materiam, & formam externam*. Qua illam, *materiam* nempe, & *veritates ipsas*, dubium non est, quin nullum in iis contineatur dogma, cujus confessione non quilibet Christianus ab errantibus se distingvere debeat, *n)* (quod intuens, CALOVIVS, eandem *Oecumenicum Symbolum* appellare non dubitavit, *o)* etiamsi non requiratur, ut

m) Vid. *endliche Erklärung c. Flacium Ao. 1570. lit. D.* *n)* Vid. *Reformatio Wittenbergensis apud Celeb. Cyprianum in Nütz. Urkund. p. 45.* *o)* in *Exeg. A. C. c. 1. n. 21.*

veritatem divinam sub illo præcise *formali*, vel etiam illa, sub qua nunc extat, coagmentatione verborum, confiteatur. p)

§. VI. Vtut vero ipsius CROCII, STRIMESII, aliorumque Reformatorum consensu, præcipua doctrinæ capita eadem comprehendantur, inprimis tamen ea, quæ tum temporis maxime controversa erant, inserta sunt. Vnde factum, ut in eadem non modo sententia ponatur & adstruatur *sana*, sed etiam rejiciatur *contraria & falsa*.

§. VII. Omnis autem ista doctrina e puro sanctoque DEI verbo petita fuit. Hoc enim perfectionis inditum est Confessione a piis Majoribus, ductum Sp. S. sequentibus, ut nihil in ea, *quoad substantiam*, doceatur, nullaque formula loquendi afferatur, quin sit in promptu Scripturæ Canonicae per se ipsam explicatae, recteque intellectæ, locus, in quo vel expressis verbis continetur, vel ex quo iusta & necessaria deduci consecutione potest. Hujus igitur perpetui cum Scriptura consensu certissimi pii Confessores: *Offerre se*, inquirunt, *doctrinam e Scripturis sacris & puro DEI verbo petitam*. q) Quam quidem gloriationem ne quis inanem ac vacuum esse iudicet, addimus, eundem cum Scriptura consensum ab omnibus esse evictum, qui ex nostratibus in eandem maximo numero, summa fide, invicta soliditate, commentati sunt, ab adversariis vero, sigillatimque Calvino-Reformatis, toties admissum, quoties vel suæ doctrinæ cum Aug. Conf. consensum ostendere sunt conati, vel, oblata in speciem subscriptione, focii ejusdem videri voluerunt. Neutrum enim fuerant facturi, nisi de perpetuo Confessionis cum Scriptura consensu intra semetipsos convicti essent. ALTINGIVS. Articulum quidem decimum excipit, de ceteris autem fatetur liberaliter ac dicit: *Consensus Aug. Confessionis cum Verbo Dei CERTVS AC EVIDENS EST IN OMNIBVS ARTICVLIS doctrinalibus*. r)

B

§. VIII.

p) Comparetur Dorsbeus in *Disert. Sec. de A. C. p. 48.* q) In *præfat. ad S. Cas. Maj. Comp. Reform. Wittemb. in Celeb. Cypr. Urkund. p. 414.* r) *Vid. Proleg. ad Exeg. A. C.*

§. VIII. Auctores Confessionis, post Spiritum S., omnis veritatis originem ac duce[m], Saxo, hujusque Socii: administri vero, LUTHERVS, MELANCHTHON, Doctores alii, fuerunt. Cum enim Elector Saxoniae, JOANNES, datis ad Theologos Wittembergenses, die Lunae post *Dominicam Reminiscere* Ao. 1530. literis, mandasset, ut mature deliberarent de certa Formula Confessionis, eamque, propter instantia comitia, perficerent ante *Dominicam Oculi*, & secum afferrent Torgaviam, Lutherus, adhibitis in consilium Collegis, XVII. consignavit articulos, qui exstant *T. V. Jen. Germ. **) & loco materiae primae, in scribenda Confessione, fuerunt. Etsi enim singuli prope Ordines singulas secum Confessiones attulerant, non tamen t. r. *varia scripta a diversis sunt comportata*, & in unam quasi massam conflata, quod Reformati affirmant; s) sed omnibus, omnium suffragio, praelati sunt articuli Lutheri. Hos Philippus digesit, pluribus argumentis locupletavit, & in eam, qua nunc exstant, formam redegit. Sunt, qui hos ipsos eosdem esse putent cum iis, qui Ao. 1529. conditi erant in *Svobacensi* conventu, subscribendi ab omnibus, qui cum Saxone, & aliis Protestantibus, coire vellent in foedus. t) Vix tamen hi quicquam pro se allegare possunt, quam quod utrobique articuli sunt XVII. Alioqui Torgenses Anno demum XXX. scriptos, & materiae loco Confessioni substratos fuisse, vel unius Saxonis confici testimonio potest. Sic enim hic ad Lutherum Augusta Vindelicorum scribebat: *Nachdem ihr, und andere unserer Gelehrten zu Wittenberg, auf unser gnädiges Ansinnen und Begehren, die Articul, so der Religion halben streinig seyn, in Verzeichniß bracht: Als wollen wir Euch nicht bergen, daß izt allhier M. Phil. Melanchthon dieselben weiter übersetzet, und in eine Form gezogen hat, die wir Euch hierbey übersenden. &c. u)* Extant etiam ejus-

*) f. 14. sq. & ap. *Cœlest. P. I. f. 25 sq* s) *vid. Hospinian. in Hist. Sacr. T. II. f. 89. b. & Crocius de Soc. A. C. qu. II. c. 36. p. 499. e) Conf. Hist. Reform. Reutling. p. 169. u) Cbyer. in Hist. A. C. p. m. 57.*

ejusdem Saxonis ad Lutherum, Jonam, Pomeranum & Philippum, Theologos Wittebergenses, litera, quibus non jam ante scriptos repetere, sed novos condere, articulos jubentur, addita ratione, weil solches von niemand baß, gründlicher, und beständiger, denn von Ihnen erwogen, und berathschlaget werden möge. w)

§. IX. Scripta jam Confessio, Lutheroque probata, Ordinum & Theologorum judicio est submissa. Erant enim t. t. Augustæ una multi graves, cordati, & eruditi Viri. In Urbe quidem Urbanus Regius, Stephanus Karstenbauer, sive Agricola, & Joannes Frosch, quem Ranam vocarunt. Electoris Saxonici: Jonas, & Spalavius, cum Philippo. Brandenburgici Marchionis Georgii: Brentius, Jo. Rurerius, Pastor Onolbacensis, Martinus Moglinus, P. Kittingensis, & Adamus Weis, sive Candidus, animo & sermone, P. Kreilsheimensis. Landgrafii: Schnepffius, & Konradus Ordinger. Luneburgicorum Principum, D. Henr. Bock: Comitum Mansfeldicorum: Jo. Agricola, Islebius. Norimbergensis Reipublicæ: Andr. Oslander. x) Cum his omnibus communicatam, ab iisque recognitam Confessionem fuisse, ERH. SCHNEPFIVS, qui t. t. Augustæ fuit, & ista ignorare non potuit, testatur. Confessio, inquit, recens scripta, priusquam Carolo V. Imperatori Romano offerretur, censuræ Principum, Theologorum, eorum quoque, qui nostris Principibus a Consiliis fuere, & duarum Civitatum legatis, subiciebatur. *) Idque Philippus ipse confirmat, dicens: Congessi simplicissimo studio capita Confessionis, quæ exstat, ac nihil mihi sumpsi: Presentibus Principibus, & aliis gubernatoribus, & Concionatoribus disputatum est ordine de singulis sententiis. y) Imo vero recognita jam, omniumque suffragiis probata, Confessio, denuo ad Lutherum, antequam recitaretur, est missa, z)

B 2

quo

w) Vid. Hist. A. C. f. 108. & Coelestinus H. E. P. I. f. 25. 32. x) Selneccerus in Orat. de Vita Lutberi. p. 39. *) In Conf. de Euchar. Ao. 55. non procul ab init. y) in Praef. T. I. OO. z) Conf. Chytr. l. c. p. 62. nec non Hist. A. C. c. Ambr. Wolf. f. 109. sq.

12 DEMONSTRATIO, CALVINO-REFORMATOS

quo tempore ipsum antithesin illam : & improbant *secus docentes*, ad Articulum X. adjecisse, Jo. MARBACHIVS, Lutheri victor & discipulus auctor est. a) Quibus ita disputatis, apparet, primas in adornanda Confessione partes Lutheri, non Melanchthonis, fuisse, fallique adeo cum Reformatos plerisque, dum, auctorem ejus laudando, Philippum solum intelligunt, tum speciatim STRIMESIVM, qui b) negat, in investiganda Confessionis sententia, Lutheri, quam Melanchthonis, auctoritatem magis valere. LUTHERVS enim sententias, argumenta Confessionis, & articulos, primum conscripsit: Melanchthon digestit, styloque modesto, ac simplici comprehendit, comprehensos Lutheri, Principum ac Theologorum, cum Luthero facientium, judiciis submisit, unde adeo, quicquid reclamet CROCIVS cum Reformatis, *Lutherana Confessio* merito nominatur. c)

§. X. Quo fine, quoque consilio, sit scripta, CROCIVS equidem in sua Confessionis descriptione dissimulat, forsitan, ne cogeretur fateri, eam Sacramentariis esse oppositam. Scriptam vero esse *ad reddendam fidei rationem, & adversariorum calumnias refellendas*, Theologi Saxonici, qui t. t. erant Crypto-Calvinista, cum iisque ALTINGIVS, d) agnoscunt. e) Idque hoc magis est in propatulo, quod Regi Galliarum, ut LUTHERVS refert, f) & procul dubio aliis, persuasum erat, *apud nos nullam esse Ecclesiam, nullum Magistratum, nullum Conjugium, sed promiscue omnes, pecudum more, vivere pro arbitrio*. Intererat quoque Nostratum, ut ostenderent, sibi nihil esse commercii vel cum Anabaptistis, qui paulo ante horribilem per Germaniam excitarent tumultum, vel etiam cum Sacramentariis, qui ob negatam

a) *im Unterrichts vom Heil. Abendmahl, Ao. 1566. ed. c. VI. p. 549.* b) *in Hexade n. 11. p. 10.* c) *vid. omnino Celebr. Loescherus in Hist. Mot. P. I. c. VIII. p. 170. sq.* d) *l. c. in Proleg. p. 4.* e) *In der endlichen Erklärung c. Elacium Ao. 1570. 410. Lit. E.* f) *In Praef. ad Art. Smalcald.*

tam realem C. & S. C. in S. Coena praesentiam, quam ad id usque tempus Ecclesia magno consensu crediderat, multa invidia laborabant. ff)

§. XI. Adornatam hoc modo, & subscribentium nominibus insignitam, Confessionem, praelegit CHRIST. BAYERVS, Saxoni a cancellis, voce sonora, & grandi, postridie Joannis Baptistae, ab hora fere III. ad V. a meridie, non quidem in curia, sed in Palatio Caesaris, necue tamen non in Ordinum omnium confessu, quod contr omnis historiae fidem, Reformati negant, sed praesentibus omnibus Electoribus, Principibus, Ordinibus, Episcopis, & Civitatum legatis, quod CHYTRAEVS g) tradit, & HOSPINIANVS largitur. h)

§. XII. Recitatam Carolus ad se recepit. Germanicum, quod praelectum fuerat, exemplum traditum est Alberto Mouguntino in archivo Imperii asservandum. Quod utut etiamnum extare, ac superesse, Calvino-Reformati negent, de hoc tamen dubitandum non esse, alio loco evicimus. i) Saltem sub anni sequentis primordium typis Wittenbergae impressam, & magno studio correctam a G. Rhavio fuisse, nec Crocius, nec alii, sustinent diffiteri. Quae cum & primigenio exemplo, quod Saxones, AVGVSTVS, & JO. GEORG. I. e tabulario Imperii expromi, & cum suo conferri curarunt, respondeat, ac etiam nunc extet, dubium non est, Augustanae Confessionis verum & genuinum exemplum superesse.

§. XIII. Id vero est, quod dolemus, adornatam, & typis exscriptam, Confessionem mutationem quandam, eamque non modo circumstantialem, sed & substantialem, subiisse. Initio enim, vel studio, vel negligentia, variae quaedam lectiones irrepperant, quibus verba quidem quodammodo mutabantur, sententia tamen eadem manebat. Verum inde ab anno 1540.

B 3

Phi

f) Comparetur Hist. Ref. Reutling. p. 198. Lavaterus in Hist. Sacr. p. 20. b.
g) in Hist. A. C. p. 116. h) Hist. Sacram. P. II. p. 91. i) in Vindict.
H. A. C. §. XL.

Philippus cœpit cum verbis etiam sententiam mutare, cum primis in articulo X. quem quidem ita concepit, ut facile appareat, eum Zwinglianorum gustui attemperatum fuisse. In horum quippe gratiam expunxit e primo, minimeque mutato, exemplo a) *τὸ vere adesse*, ne cogentur omnes Confessionis socii veram & realem C. & S. C. præsentiam in S. C. credere, sed sufficeret, si *intentionalem* atque *imaginariam*, vel potius *nullam*, statuerent. b) *τὸ distribui*, substituta *exhibendi* voce, quo inde oriretur licentia non credendi, quod C. & S. C. manu Ministri distribuuntur, vel *ore* etiam *indignorum* sumantur. *τὸ* exhiberi enim etiam de applicatione promissionum, & bonorum inde resultantium, dici posse, adeo Zwingliani non negant, ut etiam hoc sensu Sacramenta *signa exhibitiva* nominare non dubitent. Denique c) integrum *Elenchum* omisit, gravi LUTHERI consilio Zwinglianis oppositum, quo his nempe, perinde ut illis, ad Confessionis societatem pateret aditus. Hæc est notabilis plane mutatio pro mere *circumstantiali*, vel ut STRIMESIVS loquitur, *accidentali*, minime habenda. De utraque cum alias ex instituto sit actum, illud nunc solummodo monemus, Confessionem *in substantialibus mutatam* a nobis pro vere Augustana haberi non posse. CRŒCVS equidem discrimen inter *variata* & *invariata* Confessionem moleste fert, eamque tum *Actis Imperii*, tum *Principibus & Theologis*, qui in publicis colloquiis eam contra Papsistas defenderunt, prorsus incognitam, & toti Protestantium cause valde inimicam esse, clamat. k) Nos autem unius Formulæ Concordiæ auctoritate sententiam tuemur, ac vel solam Confessionis definitionem urgemus. *Quæcumque enim nec a Luthero delineata, nec Augustiæ recognita, nec subscribendo firmata, nec in Ordinum Senatu prælecta, nec Imperatori tradita, nedum ab eodem recepta fuit, ad calumnias vero adversariorum non refellendas, sed adaugendas, facit, illa nec est, nec dici meretur Augustana.* *) Eam igitur h. l. dicimus & intelligimus

k) in *Comment. de Soc. A. C. p. 547. & 554.* *) *Celeb. Lüscherus de motib. Relig. P. II. cap. IV.*

mus A. Confessionem, cui definitio a nobis proposita, & superius explicata, ipsique adeo *Altingio* probata, convenit, h. e. invariata, seu non-mutata.

§. XIV. At hic CROCIVS, ALTINGIVS, O. GRATIVS, HEIDEGGERVS, STRIMESIVS, Reformati, obvertunt, non esse, quod hanc tantopere urgeamus, quum ne nostra quidem simpliciter dici possit invariata. Enimvero articulum decimum, cum Imperatori quondam exhiberetur, his verbis comprehensum fuisse: *Credimus, Corpus & Sanguinem Christi sub specie panis & vini vere adesse in Cæna Domini*, idque Philippum, Confessionis Auctorem, studio fecisse, quod eandem Cæsaris & Pontificiorum gustui attemperare voluerit. Inde vero a prima editione Ao. 1531. conscio LVTHERO & Collegis, mutatum eum fuisse, ut jam eundem in Formula Conc. hunc in modum legamus: *Credimus Corpus & Sanguinem Christi vere adesse & distribui in Cæna Domini*. Addit Crocius: *Nos Ordinum Numburgi congregatorum exemplo Confessionem A. XXX. Augustæ oblatam, & sequenti anno Wittenbergæ excusam, sic recipimus, ut editionem posteriorem, quæ dicitur recognita, nequaquam improbemus.* 1)

§. XV. Verum in his Reformatos manifesto verbis ludere videmus. Invariantam enim Confessionem nemo unquam dixit, quæ nullam plane mutationem subierit, quoad descripta exempla, ne quidem verborum, salva manente substantia doctrinæ, salvo etiam orthodoxo sensu. Ita enim sequeretur, nos in Ecclesiis nostris, & libris Symbolicis, nullam habere Confessionem invariantam, quod exemplum in Comitibus publice prælectum & Imperatori traditum, non habemus. Sufficit autem, quod exempla typis quidem impressa, primigenio tamen exacte respondentia, possidemus.

§. XVI. Petimus deinceps, ut distinguantur exempla.

Ger-

1) Crocius de Societ. A. C. p. 32. Altingius in Disp. Harm. v. 48. Heideggerus in Introd. in viam Conc. Pror. §. 14. p. 29. sq.

*Germanici enim, quod in Comitibus recitatum, exhibitumque fuit, in Articulo X. hæc sunt verba: Vom Abendmahl des HERRN wird also gelehret, daß der wahre Leib und Blut Christi wahrhafftiglich unter der Gestalt des Brodts und Weins im Abendmahl gegenwärtig sey, und da ausgetheilet und genommen wird. Derhalben wir auch die Gegenlehr verwerffen. Latini vero: De Cena Domini docent, quod corpus & Sanguis Christi vere adsint & distribuantur vescentibus in Cena Domini: & improbant secus docentes. Quod quidem nobis certissime constat, e testimonio Serenissimorum Electorum & Principum, qui Confessionem utroque idiomate libro Concordiæ inseruerunt, collatis ante, diligentissimeque, ut in præfatione loquuntur, per homines fide dignos, exemplis, quæ ex archivis Majorum suorum, qui Carolo V. Confessionem ipsam exhibuerunt, deprompserant, cum affervatur. Hi enim certos se esse perhibent, quod huic sua & Latina, & Germanica exempla accurate respondeant. Quis ergo ausit dicere, anno sequente, confcio LUTHERO, & Collegis, Articulum X. omittendo verba: *Sub specie panis & vini*, esse mutatum? In Germanico enim etiam nunc extant: in Latino nunquam fuerunt scripta. Quod tamen ideo cum Germanico pugnare, ne quidem ipsi Papistæ in Comitibus crediderunt, minime prætermisuri, si vel speciem quandam probabilitatis habuisset diffensio. Philippum vero, Confessionis scriptorem, inferciendo verba: *sub specie panis & vini*, articulum illum Cæsaris & Pontificiorum gustui attemperasse, vetus calumnia est, nostris falso impingens absurdissimum dogma *transsubstantiationis* Papisticæ, a quo jam tam temporis tōra mente abhorruerunt, quod infra copiosius ostendemus. Sed nec Ordines, Numburgi congregati, quicquam admiserunt, quod primæ illi, minimeque mutatae Confessioni, fraudi esse posset. Pertenderunt enim, primam illam, quæ Vittenbergæ ex officina G. Rhavii Ao. 1531. prodiit editionem, *ἀποτομῶν* quippe per omnia con-*

conformem retinendam esse. Et licet tum temporis Palatinus & Saxo, suis a Ministris, qui clam Calvinismo favebant, seducti, mutatam Confessionem laudandam esse censuerunt; tamen hoc & invitis, & contradicentibus, reliquis Ordinibus est factum, nec ita multo post Ao. 1580. iidem illi Principes ac Status in Præf. Formulæ Conc. sancte & religiose testati sunt, sese *Numburgi, & alias, posteriorem Philippi editionem nunquam ea in sententia accepisse, quæ a priore illa, minimeque mutata, ulla ex parte dissideat.* Ut adeo pateat, Nostros primæ illi, minimeque mutatæ, Confessioni perpetuo adhæsisse. *m)*

§. XVII. Porro de *Societate* dispici debet, quæ quidem h. l. non significat *Collegium* aliquod, cujusmodi est societas scientiarum, *Berolini, Londini, Parisiis*, vel etiam commerciorum in utraque India apud Belgas: sed notat communionem, vel *consortium rei alicujus participandæ*, cujusmodi est Confessio, & doctrina confessione expressa. *ALTINGIUS* nihil aliud esse dicit, quam *pactum mutui consensus, de formula doctrine secundum Verbum DEI.* *n)* Malim vero dicere *statum plurium de una eademque Confessione, ob consensum in doctrina, participantium*, ita ut focus sit, & dici mereatur, qui consors est ejus doctrinæ, quam Saxo, & quotquot subscripserunt eidem, Augustæ publico scripto confessi sunt.

§. XVIII. Hic autem ad *fundamentum, modum, & effectum*, societatis est attendendum. De *fundamento CROCIVS* ita scribit: *Fundamentum non est ceremoniarum & rituum similitudo, sed consensus in fundamento doctrine Christianæ a Confessoribus propositæ. Qui enim se conjunxerunt in Confessione, non testati sunt, se idem prorsus sentire de omnibus questionibus scholasticis, sed idem doctrine fundamentum tenere contra veteres, & novos hereticos, cujus Summam sunt complexi. Multo minus socios omnes ad hujus vel illius Theologi, qui auctoritate pollet, & A. Confessioni est additus, opiniones, phrasæ, & effata adstringere voluerunt.* -- *Omni-*

C

um

m) vid. Vindic. Hist. A. C. §. XXI. sq. n) Alting. p. 117.

um minime convenientiam ceremoniarum omnimodam jactarunt, & constat, non in omnibus Ecclesiis easdem obtinuisse ceremonias.*)

§. XIX. Et hic quidem facile largimur, fundamentum societatis in convenientia ceremoniarum & rituum collocandum non esse. Loquimur enim de societate confessionis, h. e. doctrinae confitendo expressæ, cujus quis potest esse confors, ut ut easdem ceremonias non admittat. *Ad veram enim unitatem Ecclesie satis est, consentire de doctrina Evangelii*, ut ipsa Confessio o) loquitur, *dissonantia vero Jejunii non tollit consonantiam fidei*, juxta *Irenæum*. At, si hoc, mirari satis non possumus, qui fiat, quod Reformati vestes Ministrorum talares, exorcismum, altaria, cereos in altaribus, imagines item, aliaque id genus in Ecclesiis Evangelicis usque adeo ferre non possunt, ut etiam plenius, sua saltem pro opinione, repurgaturi sacra, semper ab horum abrogatione initium fecerint in Hassia, Marchia Brandenb. Anhaltinatu, & alias. Enimvero, si ad societatem Confessionis fundandam nihil amplius requiritur, quam consensus in fundamento doctrinae a Confessoribus propositæ, quare non satis habent, hunc ostendisse, dum possint, aut quare, præter consensum in doctrina, urgent quoque consensum in ceremoniis? Inter nos vero & Reformatos non super quæstionibus scholasticis, vel privatis doctorum opinionibus, sed dogmatibus arduis & capitalibus, & fundamentum societatis ingredientibus controversatur, in quibus quoad consensus deficit, (deficit autem adhuc,) deficit quoque fundamentum ineundæ societatis. Addo, privati quoque doctoris, utpote Lutheri, sententiam, simulac publica illius approbatio accessit, non amplius haberi debere pro privata. Quapropter si vel maxime majores nostri Lutherum in confitendo, & docendo, vel etiam elenchum adhibendo, secuti sunt, nil obstat, quo minus ejus sententia pro totius Ecclesiæ doctrina habenda, & firmiter retinenda sit. Etiam si quoque pii Confessores ad hujus, vel illius privati

*) l. c. Qu. II. c. 4. p. 33. o) Artic. VII.

vati doctoris placita, formulas, & effata sese non obligarunt, obligarunt se tamen non solum ad veritates, sed etiam ad modos de veritatibus loquendi, easque efferendi in A. C. comprehensos, sic, ut nefas sit, formulas ab A. C. receptas rejicere, vel mutare, nedum impugnare, iisdemque contrarias adhibere.

§. XX. Quod ceteroqui fundamentum societatis in *fundamento doctrinae* non autem *consensu cum doctrina Confessionis* ponit, omnino suspectam est. Nec enim per fundamentum doctrinae illud, quod in ea est principale, vel substantiam doctrinae, aut articulos doctrinae praecipuos, & fundamentales; sed *Verbum DEI*, cui tanquam fundamento, doctrina Confessionis innitatur, intelligit. Hanc mentem CROCIVS ipse prodit, ubi eodem in loco Theologorum scripta a fundamento excludit, iisdemque doctrinam verbo Dei consentaneam, tanquam verum fundamentum, opponit. Clarius autem id aperit LVDOVICVS CROCIVS, frater, quando, cum Reformatis suis, *coram DEO, & Sancta Ecclesia, publice ac sincere, ore, manu, & corde protestatur, sese omnes ac singulos Augustanae Confessionis articulos*, NB. secundum DEI Verbum, quod illius norma & fundamentum unicum sit, intellectos, *probare. p)* Consentit ALTINGIVS, qui *normam societatis eandem esse dicit, quae veritatis ipsius, NIMIVM SCRIPTVRAM SACRAM.* Qui enim secundum hanc cum A. C. consentiant, hos ait consentire in veritate: *qui contra eam consentiant, eos consentire in errore. q)* Subdole vero norma *Confessionis edende cum norma societatis ineunde confunditur.* Non enim quaritur, quodnam fundamentum *adornande Confessionis* habuerint, aut quamnam in *confitendo normam* respectare debuerint; sed ex quo quis fundamento, & capite, Confessionem participare, aut juxta quam normam pro consorte confessionis haberi debeat. Quod posterius uti-

C 2

que

p) Vid. Assertio A. C. l. 17. q) In Append. probl. ad Exeg. A. C. p. 116.

que non est collocandum in Verbo DEI, cum hoc pacto omnes haretici Confessionis verba eo sensu, quem crederent, Scripturæ Sacræ, a se pro lubitu intellectæ, conformem esse, accipere, & in societatem A. C. irrepere possent.

§. XXI. Satius ergo fuerit, statuisse, fundamentum, vel rationem a priori, societatis esse *Consensum in eadem fide, ac doctrina, & utriusque confessione*, sic, ut is demum pro vero, germanoque, Confessionis Socio mereatur haberi, qui eandem candidè ac sincere, in vero suo, & nativo sensu acceptam probaverit. Ipsi certe Ordines A. C. addicti deprecaturi alienum de societate A. C. iudicium, socium eum esse dicunt, *der dem NB. wahren Verstande der Augspurgischen Confession, in seiner Meynung gemäß sey, r)* h. e. qui idem credat ac sentiat, quod in A. C. statuitur ac docetur. Unde adeo ipsi religiose confirmant: *Sie wolten bey der zuerkandten, und bekandten Augspurgischen Confession NB. in ihrem reinen lautern Verstande, wie derselbige vor dieser Zeit gewesen, standhaft beharren*, h. e. mansuros se esse veros, germanosque Socios hujus Confessionis. Neque vero non hoc ipsi Confessores arguunt, quando sic exordiantur: *Credimus, confitemur, atque docemus*. Per quod enim primi Confessores societatem & primum iniere, & initam declararunt, illud pro fundamento societatis merito habetur. Atqui per consensum in fide, doctrina, & utriusque confessione, societatem Ordines quidam & primum iniverunt, & initam declararunt: Ergo hic consensus pro fundamento rectissime habetur. Quod quidem, usque adeo verum est, ut ALTINGIUS ipse confirmet. *Societatem*, inquit, *Confessionis duo efficiunt: ὁμῶνως, sive consensus in doctrina fidei; & consensus illius testificatio & approbatio &c.* Eph. IV, 4. 5. I. Cor. I, 10. Quisquis igitur eadem cum A. C. credit, confitetur, ac docet, cum eaque, in vero suo, proprioque sensu intellecta, consentit, ille est socius; qui se-cus sentit, is non est.

§. XXII.

r) vid. Struv. in Hist. E. Palat. c. V. p. 192.

§. XXII. *Ecquis vero est, inquires, ille Confessionis sensus, quem quidem admittere illum oportet, qui vult fieri, vel esse, Confessionis Socius? Reformati cum CROCIO, HEIDEGGERO, & aliis, eum esse dicunt, qui sit Scriptura Sacra, seu norma suæ, congruus. ALTINGIVS vero urget consensum secundum Verbum DEI. s) Subdole. Nec enim confundenda sunt quaestiones de sensu ipso, & sensus veritate vel falsitate. Frustra, & cum ordinis inversione, ante disquiritur, num verus sit, & norma suæ conformis, quam quidem innotuit, quis sit? Nec enim de illius vel convenientia, vel non-convenientia cum Scripturis judicare possumus, ni prius fuerit investigatus, & erutus. CROCIO igitur omnes Confessionis articulos candide accepturo, secundum DEI verbum, apte ac eleganter respondet B. MENZERS: Arius approbat animo, ore, & manu Confessionem, quam sub thorace absconditam tenebat, cum ipsi propositum fuisset in mensa Symbolum Nicenum, & ab ipso ejus probatio postularetur. Zanchius subscriptione sua, approbat Augustanam Confessionem in eo sensu, quem tenet Romana Ecclesia. Quibus omnibus ut callidior Crocius appareat, ait: se approbare Augustanam Confessionem secundum DEI verbum intellectam, nempe in eo sensu, quem tenent Calviniani. Poterat eodem modo scribere, sese approbare Concilium Tridentinum secundum DEI verbum intellectum. e. gr. in Articulo X. rejicitur doctrina Zwinglianorum de S. Cena, bis verbis: & improbant (nostræ Ecclesie) secus docentes. Quem articulum Crocius se approbare coram DEO & Ecclesia protestatur, nempe secundum verbum DEI intellectum. Quomodo igitur eum intelligit & interpretatur, secundum verbum DEI? id patet ex Disputatione ipsius IV. Th. 64. p. 229. Antithesin, inquit, loquitur de hac ipsa antithesi in Articulo X. Augustanae Confessionis) sic admittimus, ut crudæ controversiæ initiis & suspicionibus, quibus tum partes se invicem gravabant, condonantes, eam veris in hac doctrina Pontificiorum, Anabaptistarum, Ubiquitari-*

tariorum, aliorumque similium, erroribus opponamus. *Et Th. 6.* Improbamus igitur secus docentes, quam nunc explicavimus. *Summa igitur Crociana protestationis coram DEO & Ecclesia est, se approbare Augustanæ Confessionis Articulum decimum, ore, manu, & corde, secundum DEI verbum ita intellectum in sensu Calviniano, ut in eo articulo improbetur ipse LVTHERVVS, cum omnibus Ubiquitariis, imo ipsa etiam Confessio, & Apologia, & Catechismus LVTHERI, dum docent, in, cum, & sub pane & vino, Corpus & sanguinem Domini ad edendum & bibendum nobis exhiberi. Ut placet tam sancta protestatio coram DEO & Ecclesia? Nimirum approbat Crocius Augustanam Confessionem in sensu Zwingliano & Calviniano, quo improbatur, & ipse Lutherus & Confessores, & ipsa Confessio, & Apologia ejus, & Catechismus Lutheranus. 1)*

§. XXIII. Quis igitur verus & genuinus sit Confessionis sensus non melius, quam ex ipsa Confessione, cognosci potest. Ut enim optimus interpret verborum quisque suorum est; sic verba confessorum propria luce radiant, ut glossis, & tropis Calvinianis opus haut sit ad ea illustranda. Hactenus enim Confessio nil differt a scriptis aliis, quorum de sensu cum disputatur, ille pro vero, germanoque agnoscitur, quem verba ipsa nativo significato accepta ingenerant. Equidem Confessores non aliter Augustanam Confessionem vel scripserunt, vel approbarunt, vel ediderunt, quam *juxta DEI Verbum* Scripturis revelatum. At verum ejus germanumque sensum, verbis tam claris, & perspicuis expressere, ut non opus sit aliunde illum emendicare, cum verba ipsa eum insinuent, facileque propinent. Interim quod Lutherus ac Philippus in scribenda Confessione operam suam Ecclesiæ commodarunt, horum etiam, quæ t. t. extabant, scripta merentur conferri. Nec enim credibile est, eos, de rebus iisdem, & eodem tempore, aliter Wittenbergæ, aliter Augustæ, sensisse, vel sibi metipsis contradixisse,

1) *Vid. Ex. Conf. Croc. T. 1. OO. p. 671.*

se, sed potius, quæ ipsi de articulis fidei statuebant, & docebant, in Confessionem ipsam, veluti compendium mittere, & coram Casare ac Imperio repetere voluisse. Is igitur juxta LOBECHIVM u) Confessionis sensus est, quem ex immoto Scripturæ fundamento, & ipsius Spiritus S. oraculis, acceptum ipsa Confessio perspicuis verbis explicat, quem litera parit, & conceptus monstrat, & quem majorum nostrorum monumenta orthodoxa, imprimis vero Megalandri Lutheri, tradunt, & ecclesie nostræ in Formula Concordie explanant. Quod ipsum cum adversus Reformatos quotidie urgeamus, nescio qui ausit ALTINGIVS post alias hanc sophisticam, ut ait, fraudem Lutheranis tribuere, quod A. Confessionem non ex mente auctorum Lutheri ac Melancthonis, nec ex scriptis publicis, qualia sunt Apologia Confessionis, Articuli Smalcaldici, Confessio Saxonica &c. sed e suis commentis, & novis opinionibus, interpretentur. v) Frustra enim, nec procul calumnia, in nobis desiderant, quod & sponte facimus, & necessario faciendum esse putamus.

§. XXIV. Fundamentum ergo societatis aliud esse non potest, quam consensus cum doctrina, in Confessione propo- sita, vel approbatio Confessionis, in vero suo sensu acceptæ, recteque intellectæ, ita, ut de præcipuis religionis Christianæ capitibus idem, quod primi Confessores, credamus, confiteamur, & doceamus.

§. XXV. Neque tamen hic sufficit consensus cum Confessione qualiscunque, particularis, & inadequatus, vel etiam ab hac illave conditione suspensus, sic, ut in plerisque articulis approbemus, in uno autem & altero improbemus; sed potius categoricus, totalis, & adequatus. Negat hoc CROCIVS: Non mox, inquit, desinit esse Confessionis socius, qui in uno forte articulo alium tenet verborum sensum, quam Electores & Principes offerentes. w) Imo vero desinit, si enim non requiritur totalis, & categoricus consensus, nil obstat, quo minus & Papista, & Anabaptista, & omnes pro-

pe

u) Vid. diss. I. in A. C. n. 51. p. 14. v) l. c. in Append. p. 126. w) l. c. Qu. II. cap. 37. p. 530. c. 37. p. 530.

pe hæretici haberi possint pro sociis, quum vix ulli extent, qui non in plerisque consentiant. *At*, inquit, *Ordines Protestantes coram Cesare judicabant, Palatinum Septem-Virum in uno articulo non tenere verum sensum: non tamen negabant socium; imo agnoscebant. Nolebant excludere.* x) *Nego autem & pernego Palatinum t. t. habitum fuisse pro Socio. Et qui potuisset Princeps, cui, Dan. Tossani, Calvinista, iudicio plenior reformatio & rerum Ecclesiasticarum constitutio fuerat reservata, qui & instituta generali reformatione Academia, & Ecclesiarum Palatinatus, undique orthodoxy ministros, Doctores & Professores vocavit, ac dissentientes (Lutheranos scilicet) placide dimisit, fatente HOSPINIANO, y) adeoque, ut breviter rem edisserit L. OSTIANDER, Calvinismum in Palatinatum invexit. z) Aliter de Palatini religione Ordines A. C. t. t. ad Cæsarem loquebantur, in hanc nempe sententiam: *Den Articul des Heil. Nachtmahls können wir nicht erkennen, daß Ihre Chur-Fürstl. Gnaden mit der Augspurgischen Confession gleichförmig halte.* a) Et postea cum Cæsar Palatinum a Calvinismo retrahere decrevisset: *Es verbleiben aber die Stände der Augspurgischen Confession obberührtes Käyserl. Maj. Decret dahin, daß es allein in specie des Churf. Pfaltz-Grafen Person belange, und eine ernstliche Vermahnung mit gebührender Bedrohung gegen Seine Chur-Fürstl. Gnaden von dem Calvinismo abzustehen, in sich halte, dessen denn die Stände der Augspurgischen Confession mit Ew. Käyserl. Maj. wohl einig seyn, sintemahl sie dem Calvinismo mit nichten anhängig, auch derowegen den Churf. Pfaltz-Grafen selbst brüderlich, freundlich, unterthäniglich, und zum ernstlichsten ermahnnet, und erinnert. Qui ergo Palatinum t. t. Augustanæ Conf. in Art. de S. Coena minime addictum, sed Calvinismo potius infectum, crediderunt, ipsi vero a Calvinismo alieni, & A. C. sincere addicti, fuerunt, eaque de causa Palatinum graviter, & enixe, de abjiciendo errore, monen-**

x) l. c. p. 530. y) In Hist. Sacr. P. II. f. 264. z) in Sec. XVI. Hist. Eccl. p. 671. a) Conf. Struv. in Hist. Eccl. Pal. c. V. §. XIII. sq.

nendum esse censuerunt, hi eundem pro socio A. C. agnovisse non potuerunt. Aliud tamen est, aliquem pro Socio Confessionis non agnoscere: aliud, pacis publicæ beneficio, indignum judicare. Socium esse Palatinum, negarunt; pace tamen excludere noluerunt. *Quid?* (sic pergit CROCIVS,) in Art. X. non omnes Principes eundem tenuerunt sensum tempore oblate Confessionis. Philippus Landgrafius disertis verbis testatur, sensum, quem alii nonnulli sequerentur, sibi non satisfacere. Nec deinceps illi placuit opinio de inexistentia & orali manducatione, *) Petimus autem, ut tempora distinguantur. Initio utique videbatur Landgrafius in Helyerios, quorum sibi auxilia contra Cæsarem, si opus foret, adungere cupiebat, quodammodo propendere, horumque de Cœna Domini sententiam suo loco relinquere. Interim jam anno præcedenti XXIX. Cal. Aug. ad Saxonem scripserat: *Se Lutheri doctrinam pro Christiana, orthodoxa, & utili habere, in qua & ipse constanter persistere velit.* b) Post Colloquium vero Marpurgense, & libros Lutheri attentius inspectos, audito quoque in comitiis Philippo, etiam in doctrina de Cœna, cessit veritati, & dubio procul subscripsit. Nihil hic abs me fingi, literis Melanchthonis ostendam, qui, cum auctor fuisset Luthero, Hesium monendi, ne conscientiam alicujus impii dogmatis patrocinio oneraret; non ita multo post ex eadem urbe, & ex iisdem Comitibus, ad Lutherum scribebat: *Landgrafius probat nostram (non Tetrapolitanam, vel Zwinglii,) confessionem, & subscripsit. Multum proficiscit, ut spero, si tuis literis eum confirmabis de pane Dominico.* c) Hæc scripsit postridie Jo. Baptistæ Ao. 1530. eodem illo die, quo exhibenda, & recitanda fuit Confessio. d) Et D. J. JONAS, datis ad Lutherum literis, hoc ei testimonium perhibebat: *Landgrafius plane hoc dimicavit & urfit, ut coram statibus Imperii & Cæsare articuli prælegerentur.* e) Recepit item articulos scriptos a Lutheri

D

*) de Soc. A. C. Qu. II. c. 37. p. 530. b) Sekendorf. in Hist. Luth. L. II. S. 46. f. 135. m. c) L. I. Ep. p. 3. d) Caleß. Hist. Comit. f. 138. a. b. e) Vid. Spec. Wiederl. der Casel. Wechselschr. f. 225.

thero Smalcaldia, in quibus docetur: *Panem & Vinum in Cena esse verum Corpus & Sangvinem Christi, & non tantum dari, & sumi a piis, sed etiam impiis Christianis.* *) Quæ posteriora verba Reformatis aperte contraria, Landgrafio tamen probata sunt, manifesto indicio, sensum, quem nostri in Art. X. A. C. sequerentur, sibi omnino satisfacere, & opinionem de orali manducatione placere. Instat: *Ipsos etiam Doctores Lutheranos non eundem sensum, quem primi Confessores habuerint, retinere, Brunsvicensis Ubiquitatem generalem negasse: Wurtembergicos affirmasse; Tubingenses & Gissenses a se invicem dissensisse: Neutros tamen idcirco societate Confessionis A. exclusos esse.* At hic CROCIVS meminisse debuerat, non quæri, num ad fundamentum Societatis A. C. requiratur consensus in omnibus, quibuscunque, & qualibuscunque, rebus, capitibus, & dogmatibus; sed an requiratur consensus cum doctrina Confessionis, minimum quoad substantiam: Hunc autem inter Wurtembergicos & Brunsvicensis, Tubingenses & Gissenses defuisse, prius ostendisse debuerat, quam, eos societate Confessionis excludendos fuisse, statuere ausit. Quod cum nequeat a quoquam præstari, sequitur, ob qualemcunque dissensum neutros societate Confessionis prohibendos fuisse.

§. XXVI. Totalis vero, & adæquatus, quique ad fundamentum societatis requiritur, Consensus vel *interne solum fovetur, & pectore premitur, vel externe simul declaratur.* Enimvero nonnulli vel in ipsis Comitibus Augustanis fuerunt, qui ubi veritatem Evangelicam tam perspicue ac solide proponi audiverunt, intra semetipfos eandem approbare post exhibitam Confessionem cœperunt. Cum enim aliquot Principes ad in- eundas concordia rationes delecti fuissent, habito conventu, Christophorus a Stadion, Episcopus Augustanus, monuit omnes, ne quid Verbo DEI contrarium in causa religionis decernerent. *Nimis enim verum, & manifestum omnibus esse, quod Lutherane sententia addicti nullum Christiane fidei articulum hætenus* *asser-*

*) P. 111. Art. 6. p. m. 513. ed. Reinec.

assertionibus, & disputationibus suis oppugnare, vel evertere conati essent. f) Cæsar ipse oblatum Confessionis exemplum non solum ad se recepit, sed postea quoque nostris æquior est visus. De Ferdinando fratre, postea Imperatore, hujusque filio Maximiliano II. quod priorem de nostra religione sententiam mutarint, in eamque ipsi propenderint, non attinet multa commemorare. Et adhuc hodie, vel medios Papistas inter, non desunt, qui veritatibus A. Confessione comprehensis, saltem præcipuis, & capitalibus adstipulentur, reliquas vero si non recipiant, saltem nec damnent. Quos quidem per *internam* confessionem socios esse Confessionis non magis negari potest, quam, eos olim habuisse fidem, saltem *historicam*, qui in Christum credebant, nec tamen audebant profiteri. *Jo. XIII, 24.*

§. XXVII. Interim de hac in præsentia non disputo, sed de solenni atque *externa*, qualis anno supra sesquimillesimum tricesimo Augustæ a Saxone, Hassio, Luneburgico, Anhaltino, & aliis, primum est inita. Quæ, utur nullo non tempore nos deceat, quod *corde creditur ad justitiam, ore fit Confessio ad salutem* Rom. X, 10. tunc tamen imprimis est necessaria, quando vel ratio doctrinæ reddi, vel etiam cœtus a cœtu distingui debet.

§. XXVIII. Hæc ipsa vero *externa* Confessio a) *alia simulata* est, *alia vera*. Nec enim omnes sunt Bacchi, qui thyrsum gerunt: nec omnes etiam Confessionis focii, qui tales videri volunt. Multi offerunt sese ad subscribendum Confessionem, dum *recte intelligatur*, nec tamen aliter intelligunt, quam juxta Scripturam a se corruptam. Dicunt, recipere se Confessionem *in vero suo sensu*, qui tamen est ab iis illatus, non in ipsis Confessionis verbis innatus. Zanchius olim nostra de Confessione dicebat: *hanc formulam uti piam agnosco, ita recipio*. Wiggandus ORTHI vs Marpurgi, se subscripturum dicebat, si *orthodoxe*

D 2

f) Vid. G. Cælest. Hist. Comit. Aug. P. III. f. 25. sq. & P. IV. f. 108. b.

doxe intelligatur, nempe quo daret aliquid tempori. g) Socinistæ, Arminiani, Pseudo-Politici, & Pietistæ amant formulas: *quatenus cum Scriptura consentit*. CROCIUS, HEIDEGGERVS, alii, offerunt sese ad subscribendum Confessione, dum sibi liceat *eandem interpretari juxta Scripturas*. At, omnis hujusmodi approbatio simulata est, non vera. Repugnat enim naturæ Confessionis, quippe quæ sincera & categorica esse debet, ad exemplum Joannis Baptistæ composita, qui rogatus: *Elias vel Propheta esset?* cum per τὸ *quatenus* affirmare utrumque potuisset, maluit simpliciter negando omnem vulgi suspicionem præscindere, quam limitando alere ac fovere. Et vero, qualis tandem hæc est approbatio, vel subscriptio? Verbo ut rem exprimam, *illusoria*. Non enim quaestio est de *veritate aut falsitate dogmatum* Aug. Confessione comprehensorum, quippe quæ supponitur a subscripturo: sed de *professione*, & custodia ipsius *Confessionis*, ea in Ecclesia, quæ ejus societatem profitetur, & cujus se membrum subdole jactat, cum minime sit, qui per τὸ *quatenus* subscribit.

§. XXIX. Talem igitur facessere jubeamus: amemus autem eam, quæ internam Confessionis approbationem cum externa declaratione conjungit. De qua quidem nunc tanto pauciora dicemus, quod facile patet, eam demum esse veram & justam, quæ fiat sponte ac libere, corde sincero, ac bona fide, quæque ad omnes Confessionis articulos sit extensa, ne nimirum vel perpetuus illius cum Scriptura S. consensus in dubium vocetur, vel omnis, quæ jactatur & offertur, subscriptio, desinat in illusionem. Nec enim quid obstaret, quo minus etiam professi Confessionis hostes ferre se possent socios. Quapropter MAXIMILIANVS II. Imperator a suspecto sibi, & aliis, Palatino Friderico III. merito postulabat: *Er solle NB. nicht allein mit dem Munde, sondern auch würrcklichen, sich zur Augspurgischen Confession, derselben Lehre, Ceremonien, und*

Kir-

Kirchen-Gebräuchen bekennen. b) Idemque Prutenici a socio A. C. requirunt, scilicet, ut doctrinam purioris ac invariatae Confessionis nec non Apologiae ejusdem, corde ac ore profiteatur. *i)*

§. XXX. Hujus autem Confessionis vel ineunda, vel declaranda, *modus* non unus & idem est. Primi auctores eam contraxerunt, suae doctrinae summam communi consilio per suos complectendo, subscriptione propria confirmando, confirmatam Caesari offerendo, oblatam adversus Sophistas defendendo, defensam in Ecclesiarum suarum usum recipiendo, denique ad receptam Doctores obligando. Hoc modo societatem inierunt pauci Ordines ab initio: *Joannes Saxo, Septem-Vir, Georgius Marchio Brandenburgicus, Philippus Hassiae Landgrafus, Ernestus & Franciscus Duces Luneburgici, Wolfgangus Anhaltinus, Norimbergenses & Reutlingenses.* Postea in hanc societatem venerunt Reges, Principes, Comites & Civitates, cum intra, tum extra Germaniam, dum suam in Confessione confessionem testaturi, eandem in Ecclesiarum Scholarumque suarum usum receperunt, ad eandem, quoties reddenda fuit doctrinae ratio, provocarunt, suos denique ad illam obligarunt.

§. XXXI. Subdole hic agit CROCIVS, qui dum facile assequitur, hoc pacto Reformatos pro sociis Confessionis haberi non posse, duos fingit societatis gradus: alterum *obligationis*; alterum *correspondentiae*. OBLIGATIONIS, quando societatis inicitur, *ut & Confessio in Ecclesiarum Scholarumque usum recipiatur*, (verba sunt Crocii) & simul socii ad illius custodiam obligentur. CORRESPONDENTIAE vero, quando qui sunt socii citra obligationem, approbando Confessionem in doctrinae fundamento, salva Ecclesiae libertate peculiarem Confessionem, prout usus postulat, edendi, suisque commendandi. Correspondentiae vocat, quia, utur non eandem numero Confessionem

D 3

nem

b) vid. Lebmann. de pace Rel. L. III. c. 6. f. 31. i) Crocius de Soc. A. C. p. 779.

nem cum Augustanis & Lutheranis recipiant, recipiant tamen aliam quandam, utpote Helveticam, quæ Augustanæ respondeat, cum eaque in fundamento consentiat. Hunc igitur societatis gradum dicit placuisse Protestantibus, Gallis, Anglis, Belgis, itemque aliquibus in Polonia & Bohemia, qui, licet nec receperint Aug. Confessionem, nec suos ad eam obligarint, peculiare potius Confessiones ediderint, aut Helveticam suam fecerint; testati tamen palam, se approbare Aug. Confessionem, & pro ejus fundamentali veritate communi studio excubent adversus Pontificios. Reformatis autem in Germania societatem etiam *obligationis* assignare non dubitat.

§. XXXII. Ubi quidem initio notare mihi liceat, mirabile societatis genus, quod *CROCIVS correspondentie* nominat. Secundum hoc enim approbatur Confessio sine receptione, sine obligatione. Approbatur in fundamento doctrinæ, i. e. in sensu, iudicio Reformatorum Sacris literis conformi, re vera Confessioni adverso. Approbatur denique, & tamen alia quædam, *eique contraria*, Confessio, cujusmodi est Helvetica, eidem opponitur, & recipiendo præfertur. Tali vero modo qui approbant Augustanam Confessionem, & socii ejus sunt, & non sunt. *Sunt*, quoniam a *CROCIO* socii dicuntur; & pro talibus haberi se patiuntur; *Non sunt*, quia nec cum Confessione consentiunt, nec eandem pro Symbolo agnoscunt, nec suos ad eandem obligant, imo vero aliam, eique contrariam, laudant, suisque commendant.

§. XXXIII. Somnium igitur, & purum putum figmentum est, quam quidem *CROCIVS* societatem *correspondentie* nominat. Illud vero magis etiam est mirabile, quod Calvino-Reformatis in Germania eundem societatis gradum tribuit, quem alioqui Lutherano-Evangelicis intra & extra Germaniam reliquit, h. e. *obligationis*. Enim vero, cum hic societatis gradus in eo hæreat, quod Confessio, in vero suo sensu accepta, approbatur, in Ecclesiarum Scholarumque usum solenniter recipitur, homines denique ad eam obligantur, num id unquam

quam bona fide doceri poterit, Fridericum III. Palatinum, Mauritium Hassiæ Landgrafium, Jo. Georgium Anhaltinum, Bremenses, aliosque in Germania Ordines, qui se Reformatos vocant, vel olim fecisse, vel adhuc observare? Parum profecto in historia versatum esse oportet, qui hæc sibi patiantur persuaderi. Si enim cum Aug. Confessione in doctrina consentiunt, quare cum iis, quorum errores in Art. X. & aliis improbat Confessio, faciunt? Si Aug. Confessionem veram illam, minimeque mutatam, recipiunt, quare *variantam* eidem anteponunt? Si Confessionem candidè ac ingenue approbant, quare contrariis Synodi Dordracenæ decretis subscribunt? Si denique se ac suos ad Aug. Confessionis custodiam obligant, quare contraria Confessioni dogmata propugnant? Quæ quidem omnia a B. MENZERO in *Exegesi Aug. Conf. Collatione A. Confessionis cum doctrina Calvinianorum hujusque defensione: In Anti-Crocio: & Examine Censuræ Crociane, addo etiam Disput. Anti-Steinianis*, & aliis, ad confusionem, usque Reformatorem, ostensa sunt.

§. XXXIV. Ex hæctenus disputatis id liquet, societatem C. A. neminem posse jactare, nisi qui idem, quod primi Confessores, in omnibus ac singulis credit, confitetur, ac docet, adeoque Confessionem, non quoquo modo, vel ex parte, sed in solidum, & qua thesin, & qua antithesin, debere approbari ab eo, qui verus haberi cupit Confessionis socius.

§. XXXV. Veram autem germanamque societatem *sequitur beneficium pacis publicæ* in imperio, una cum potestate libere credendi, docendi, & confitendi ea, quæ continentur in Aug. Confessione. Cum enim religionis negotium diu multumque agitatum fuisset in Germania, Cæsar primo in Comitibus Norimbergicis Ao. 1532. cavet, ne quis Ordo in Imperio alteri sit ob religionem molestus, vel inferat bellum, sed potius tum Papistis, tum Protestantibus, integrum sit, sacris suis locis libere operari, usque dum exortum de religione dissidium in libero quodam Concilio componatur. Quod cum non
suc-

succederet ex voto, Cæsar autem postea, Saxone & Hesso, foederis Smalcaldici Ducibus, suam in potestatem redactis, multa vel ipse faceret, vel ab aliis fieri pateretur, quæ Aug. Confessionis sociis molestias afferebant, & fraudi esse poterant, MAVRITIVS tandem Saxo, earundem pertæsus, inito cum Gallis, Cattsique foedere, contractisque subito copiis, quibus occupando Magdeburgo fuerat usus, in Cæsarem movit, eique, cum incredibili celeritate totam prope Germaniam, imprimisque aditus versus Oenipontem, cepisset, transactionem Passaviensem A. 1552. extorsit, quam triennio post A. 1555. auspiciis Ferdinandi I. Imp. Augustæ Vindelicorum pax firma, stabilis & perpetua excepit, quæ ad modum *sanctionis pragmaticæ*, ac legis in Imperio fundamentalis, sine conditione omnibus Aug. Confessionis sociis est data, exclusis iis, qui nec Papistarum, nec Lutheranorum religionem sequuntur. *)

§. XXXVI. Male hoc habuit *Zwinglianos*, qui ut magnitudinem obtenti armis privilegii facile capiebant; sic nullas non ingrediebantur, tentabantque, vias, quibus in partem ejus venire possent. Ac armis quidem id sese obtenturos esse t. t. rectissime desperabant. Nec enim multorum Principum, vel Magnatum, ac ne privatorum quidem, animos occuparant. Quo tempore Formula Concordiæ condebatur, farente *Abr. Sculteto*, in tota, qua patet, Germania duæ omnino erant Ecclesiæ, in quibus contra Omnipræsentiam Carnis Christi, & realem præsentiam C. & S. C. in S. Coena libere disputabatur. E Saxonia, quam variis artibus totam infecerant, & occuparant, præter spem ejiciebantur. In Palatinatu uter cœtus religionis melior esset, Lutheranorum an Calvinianorum, diu est concertatum. Multis igitur tentatis, & circumspectis rationibus eademum aptissima & maxime idonea est visa, sub Aug. Confessionis societate tantisper latere, usque dum tempus se daret, hinc doctrinam male disimulatam prodendi, hinc privilegium pa-

*) vid. *Hortleder*, de B. Germ. *Sleidan*. L. XXIII. & *Lebmannus* de P. Rel. Cap. I. & XX. p. 98.

cis publicæ ad se trahendi. Prodit hoc arcanum ZACH. VRSINVS, in quadam ad *Bezam* Epistola, cum scribit: *Nec Papistis, nec Lutheranis, hoc (quod scilicet ab A. C. dissentiat,) unquam concessit Fridericus Elect. felicitis memoriæ, ET PROFUIT EI, NON CONCESSISSE, quanquam frementibus adversariis, & ægerrime ferentibus, hanc sibi ansam exclusionis præcidi.*

§. XXXVII. Initio igitur *Zwinglianorum, & Calvinistarum*, nomen simpliciter detrectarunt, testati, *se nolle regnum DEI videre*, siquidem cum Sacramentariis sentirent. E contrario *Philippi*, quem primum ac præcipuum Confessionis auctorem nominabant, consensum jactarunt. *Fridericus III. Palatinus* ab Imperatore monitus, ut a Calvinismo recederet, negavit in rebus ad conscientiam spectantibus ulli sese mortalium subesse, provocando ad Scripturam male intellectam, & Confessionem, profecto a *Melanchthone* mutatam. Apud *Bremenses* Consul *Calfred a Melancthone* excitata seditione, coëgit Senatum, liberum cuique facere, quam vellet Confessionem sequi, Augustanam vel Helveticam, quo pacto nec opinantes Calvinismo infecti sunt. *k)* Pareus sub initium seculi superioris edito *Irenico* nemini non persuadere volebat, Lutheranos & Calvinistas tantum a se invicem non distare, quin ambo ejusdem Confessionis societate gaudere possint. Postremo in quam demum cuncte provinciam & urbem Calvinismum invexerant, in ea non que mutasse, sed e bonis meliora fecisse, coeptamque a *Luthero* sacrorum repurgationem numeris omnibus absoluisse, videri volebant. Hinc *ALTINGIVS* Reformationi sacrorum in Palatinatu tres gradus assignat, *inchoationis, progressus, & perfectionis, & hunc a Principatu Friderici III. derivat.* *l)* Exorto igitur Bello Germanico, cum *Lipsiæ* de reprimendo communi hoste ac *Papistarum* insultu, deliberaretur, obtulerunt sese ad subscribendum eidem Confessioni, quæ Anno 1530. *Carolo V.* esset exhibitæ. Quod etsi omnem nostratibus scrupulum eximere

E

debe-

k) *Comp. S. R. D. Löscher. P. II. H. Mor. c. VIII. p. 253. sq. & Ostander Cent. XVI. p. 649. & Fabr. H. Sacr. A. 1562. l)* *Vid. Hist. E. Pal. p. 138. 161. 169.*

debebat, hi tamen ignem suppositum esse cineri doloſo verébantur, quod comprobavit eventus. *)

§. XXXVIII. Tandem vero quum & Catti victricibus Svecorum armis feliciter junxiſſent ſua, & Brandenburgicus, jam tum potens, Chriſtinam, Sveciæ Reginam, ſibi conciliaſſet, evenit, ut per pactionem Weſtphalicam, centum fere annis poſt Auguſtanam pacem, idem cum Lutheranis jus ac privilegium, de religione ſua libere in Imperio exercenda conſequerentur. Jus inquam. Aliud enim eſt idem, cum Auguſtanis, jus obtinere: aliud, Auguſtanorum ſocium declarari. Prius obtinuiſſe Reformatos, largimur. *Unanimi enim Cæſaræ Maj. omniumque Ordinum Imperii conſenſu placuit, ut, quicquid juris aut beneficii, cum omnes aliæ Conſtitutiones Imperii, tum pax religionis, & publica hæc tranſactio, in eaque deciſio gravaminum, ceteris Catholicis, & A. Confeſſioni additiſ Statibus, & ſubditis tribuunt, id etiam iis, qui inter illos (nempe Status Imperii,) Reformati vocantur, competere debeat.*** Poſterius abſolute negamus. Nec enim, qui aliis pares ſunt facti, qua religionis jura, etiam ſocii evaſerunt in confeſſione atque doctrina. Alioqui ſequeretur, Nos quoque ſocios eſſe factos Concilii Tridentini, ex quo eandem cum Papiſtis religionis libertatem per pacem Auguſtanam accepimus. Neque vero credibile eſt, Lutheranos vel uſque adeo rerum ſuarum imperitos fuiſſe, ut per integrum ſeculum, quos pro ſociis habere vel non habere debeant, ignorarint, vel adeo invidos, ut pacis publicæ beneficio magnam fratrum partem excludi voſuerint, niſi ejus certi fuiſſent, Calvino-Reformatos pro ſociis A. Conſ. habendos non eſſe. Jaſtatum hoc fuit a Reformatis, fatemur. At non conſeſſum a Statibus Lutheranis, qui etiam Oſnabrugiæ illorum de conſortio Auguſtanæ Confeſſionis jaſtantiam moleſtam ſibi eſſe, palam oſtenderunt. ***)

§. XXXIX. Ac poterant quidem dogmatiſtæ Calvino-Reformati acquieſcere in obtentis, cum vix cauſa aliqua reſtare videatur, ob quam fraternitatem Lutheranam debeant am-

*) Jo. Micrel, in Syn. hiſt. p. 487. **) Pfanner. l. c. p. 613. ***) Id. ib. p. 614.

bire. Nec enim opus est, ut focii habeantur *ipsius Confessionis*, qui focii sunt *juris*, quo confitentes utuntur. Nihil tamen fecius etiam post pacem Westphalicam non defuerunt, qui Reformatorum cum A. Confessione consensum iactare, seque adeo nobis fratres velut obtrudere, auderent. Qua mente, quoque consilio, id fiat, nostrum nunc non est dispicere. Obrentui sumitur necessaria virium, & consiliorum adversus communem hostem conjunctio. At vires & consilia, *salvo religionis discrimine*, si res postulet, cum sapius poterunt conjungi, tum actu ipso fuerunt conjuncta. Multi, nec forte præter meritum, idem nunc suspicantur de Reformatis, quod hi olim, cum viderent a nobis sinceram A. Confessionis receptionem ad stabiliendam concordiam perpetuo urgeri, suspicabantur de Nostris: *Huc, nempe, spectant istorum omnia, ut relictis nostris ad ipsos concedamus.* m) Nec enim quid habent antiquius, quam ut A. C. Proferantes in gremium veritatis pure Evangelicæ se recipiant, ut haud ita pridem Helvetici doctores ad Wackium in Angliam scribebant. n) Saltem id non agitur a dogmatistis Calviniano-Reformatis, ut serio nobiscum consentiant in ea, quam profiteremur, doctrina, sed potius ut vel jure videantur habere, quas nobis variis artibus eripuerunt, Ecclesias & Scholas, vel etiam impune ipsis liceat reliquas, si se occasio dederit, ad se trahere, nobis vero, quæ demum cunque rerum in provinciis conversio emergat, nunquam sit integrum, subtractas nobis ecclesias & scholas vel repetere, vel vindicare.

§. XL. Quæ omnia cum in apertum Ecclesiæ ac religionis, detrimentum cedant, vitio nobis verti non potest, si veterem repetamus sententiam, & Calviniano-Reformatos nec esse, nec unquam fuisse, nec dici posse, socios A. C. idoneis rationibus demonstramus.

§. XLI. Illud autem, relictis omnibus, monendum mihi esse

E 2

esse

m) Vid. Tigurinorum ad Bezam epistola Ao. 1587. n) Vid. Bibl. Brem. Class. III. Fasc. 3. p. 404.

esse intelligo, non quari, vel disputari de stylo curiæ, aut, num-
ne Reformati ex hujus præscripto, vel *Protestantium*, vel etiam
Evangelicorum, titulo cohonestentur? Neque etiam de eo,
num, hodie saltem, iidem focii sint pacis religioni datæ,
idemque adeo privilegium, qua liberum hujus exercitium, in
Germania, quod A. C. addicti habent, obtineant; Verum, an
focii sint Confessionis ipsius, & doctrinæ illa in Confessione
propositæ. Non etiam, an mutata, &, ut ipsi aliquando lo-
quuntur, recognita ac locupletata, sed an primæ illius, mini-
meque mutata, sint focii, iidemque, non qualescunque vel ex
parte, sed genuini, atque ex toto: Nec denique, an focii solum-
modo vel videri velint, vel etiam aliquibus habeantur; verum
hoc quaritur: *An Augustanæ Confessionis, & ejus quidem invari-
atæ, veri, germanique focii, & sint, & mereantur dici, & jure ha-
beantur illi, qui hodie vocari amant Reformati?*

§. XLII. Neque vero hic crediderim opus esse, ut data de-
mum opera, quinam sint *Reformati*, exponam. Hi enim nunc
Reformatorum nomine veniunt, qui, *Zwinglio & Calvino* aucto-
ribus, religionem sese ab omni omnino errore, non solum Pa-
pistico, sed etiam Lutherano, repurgatam habere, persuasi sunt.
Ut enim a *Zwinglio & Calvino* denominari nolint; utriusque
tamen doctrinam, quod est in propatulo, sequuntur, etiam
recentiores, qui nihilo, quam veteres, *melius* sentiunt, ut *mol-
lius* loquantur, & hoc uno a majoribus differunt, quod vete-
ris sententiæ austeritatem nonnulla verborum lenitate obte-
gere didicerunt. Interim qui hodie *Reformati* audiunt, iidem
sunt, qui quondam dicebantur *Zwingliani & Calvinistæ*.

§. XLIII. Quibus sic disputatis facere non possumus, quin
rem pridem judicatam adesse, & quæstionem a tota, qua me-
liorum est partium, Ecclesia negando decisam fuisse, assevere-
mus. In *Epitome enim Formule Concordiæ*, o) quam inter no-
stratis Ecclesiæ Symbola numeramus, cui juratam fidem dedi-
mus,

o) *Art. VII. p. m. 843. ed. Reinec.*

mus, & cujus a sententia nemini docentium recedere fas est, majores nostri aperte ac ingenue dicunt: ZWINGLIANI DOCTORES NON IN EORVM THEOLOGORVM NUMERO, QUI AVG. CONFESSIIONEM AGNOSCVNT AC PROFITENTVR, HABENDI SVNT. Conqueruntur tamen, quod nunc in Lutheranorum coetum callide sese ingerant, erroremque suum, sub pretextu pie illius Confessionis, quam latissime spargere conentur. Eadem hæc non modo repetunt, sed & latius deducunt, in solida Declaratione, sub initium hujus articuli. Absit igitur, rem pridem judicatam impugnem, aut Majores nostros, veritatis, & sanctimoniam studiosissimos, vel nimii rigoris, vel præcipitati judicii, accusem, quippe qui suæ sententiæ graves habuerunt ac vehementes causas.

§. XLIV. Primo enim I.) negari nequit, *Calvino-Reformatos Aug. Confessionem nec condidisse, nec subscripsisse, nec obtulisse.* Non deerant t. t. Zwingliani Doctores, quique de Cœna Domini non idem, quod Saxo & Socii, statuebant, ne quidem in solo Germanico, utpote *Argentorati, Ulmæ, Constantiæ, Augustæ, Memmingæ, Lindaviæ,* alias. Harum enim civitatum Ecclesiasticæ jam A. Seculi XXVIII. disputationi Bernensi de Cœna Domini interfuerant. p) Nemo tamen horum, quod ipsa Confessionis inspectio docet, eidem subscripsit, nemo, quod historia Comitiorum ostendit, ad subscribendum admittus fuit. Testem cito D. J. JONAM in literis ad Lutherum, qui ait: *Confessioni tantum subscripserunt Norimberga, & Reutlingen.* Argentoreses ambierunt aliquoties, ut, exempto articulo Sacramenti, susciperentur. SED PRINCIPES NOLVERVNT. q) Ergo & Landgrafius, quem tamen Crocius, Altingius, Heideggerus, alii t. t. Reformatum fuisse clamant. At enim, Hestius, ante, quam exhiberetur Confessio, ad Philippum & Brentium, scripserat: *Daß ihr mich auch bitter, daß ich mich vom wahren*

E 3

Ver-

p) Lavaterus in *Hist. Sacr.* p. 14. q) *Vid. Cælest. in Hist. Comit. P. I.* f. 205. b.

Verstand des Sacraments nicht wolle lassen abwenden, dürffet ihr NB. nicht zweiffeln, NB. ich will, ob GOTT will, GOTTES Zusage trauen, und seinem Worte Glauben geben &c. r) Recte igitur, qui t. t. Principi erat a concionibus, ERH. SCHNEFFIVS, scribebat: *Quod NEMO TVNC OMNIVM EORVM, qui Aug. Confessione adjuncti, & in deliberantium congressum admissi erant, CVM ZWINGLIANIS SENSERIT. s)* Obtulit potius cum aliis Imperatori Confessionem, & anno sequenti Moguntini, & Palatini, legatis, cum Saxone, in conventu Smalcaldico, respondit, *quod in ea doctrina, quam Auguste professus sit, permanere velit. t)* Nunquam vero illum sententiam mutasse, & ad ZWINGLIANOS transiisse, indicio esse potest Confessio, quam paulo ante obitum edidit: *Wir gläuben, nempe, und bekennen; daß in dem Abendmabl des HErrn warlich der HErr CHRistus gegenwärtig sey, auch seinen Leib und Blut mit Brodt und Wein uns darreiche, und gebe zu genießsen, nicht allein der Seelen, sondern auch dem Leibe, massen, wie das die Concordia einhält, --- und Lutherus selbst darvon geredt etc. u)* Nemo igitur inter omnes, qui vel subscripserunt, vel obtulerunt, Zwinglianorum errori ad dictus fuit.

§. XLV. Accedit II.) quod illi, qui cum Zwinglio faciebant, *peculiarem in comitiis confessionem obtulerunt Imperatori.* Hanc enim rationem potissimum urgent majores nostri, cum in formula Concordiæ ostendere volunt, Zwinglianos pro Sociis A. C. habendos non esse: *MANIFESTVM est, inquit, SACRAMENTARIOS JAM OLIM, cum Confessio Augustana A. Domini 1530. primum conscriberetur, & Imperatori exhiberetur, PENITVS AB EA ALIENOS FVISSE, atque talem eo tempore secessionem fecisse, ut peculiarem ea de re Confessionem offerrent. Quod ipsum in solida Declaratione reperunt, ac inculcant. x)* Rem ipsam SLEIDANVS bre-

r) *Vid. Hist. A. C. c. Wolf. f. 117. s) In Conf. de Euchar. p. A. 5. 6. ed. Ffurth. t) Laret. in Hist. Sacr. p. 21. u) Vid. Spec. Wiederl. der Casel. Wechselschr. f. 479. x) Vid. p. 1010. 1014.*

breviter his verbis commemorat: *Argentineses, Constantineses, Memmingi, Lindavii, doctrine sue Confessionem scriptam & ipsi iradunt Caesari. NB. De Cena Domini non idem hi, quod Saxones ac socii, sentiebant.* y) LAVATERVS autem, utut ipse Helvetius, ita de re exponit: *Quatuor Urbes, Argentoratum, Constantia, Memminga, Lindavium, quae de Cena Domini secus sentiebant, quam Elector Saxo atque socii, peculiarem fidei suae Confessionem Imperatori, per Casp. Hedionem Ecclesiae Argentinesis doctorem, exhibuerunt.* z) ALTINGIVS per necessitatem excusat. *Quatuor, inquit, Civitates adeo non rejecerunt A. Confessionem, ut ad subscriptionem ejus admitti sepe, mulrumque, postulaverint, exempto solum articulo X. de Cena Domini. Quod cum tunc impetrare per Philippum, & Brentium, non possent, frustra etiam intercedente Landgrafio; peculiarem Confessionem offerre coacti sunt.* a) Ita vero coram Caesare ac Imperio testatum fecerunt, sese A. C. focios esse nolle. Nec enim opus fuisset peculiari Concessione, si nostrae bona fide, ac in solidum, subscribere voluissent. Postularunt ad subscribendum admitti, at, quod reapse admissi non sunt, non per Brentium & Philippum, sed ipsos Argentineses, stetit, qui suum in doctrina de Cena Domini a nostratibus dissentium tunc aperire, quam totam Confessionem nostram subscribendo probare maluerunt: *Cum enim oralem manducationem Carnis Christi palam repudiarent nostri, (Reformatorum verba sunt),* b) *necessitas coegit ipsos statim in principio testatum hoc apud omnes relinquere, si subscribentes A. Confessionem simulassent de hoc capite cum illius auctoribus consensum.* c) PHILIPPVS autem hoc intuens invicem ad Bucerum scribebat: *Mihi non videtur utile reipublica, aut tutum meae conscientiae, nostros Principes onerare invidia vestri dogmatis quod neque mihi, neque aliis persuadere possim.* *) Concludo: *Q. suum ab*
A. C.

y) *Vid. Comment. de statu relig. L. VII. p. m. 187.* z) *Vid. Hist. sacrament. ad A. 1530. p. 19. a.* a) *Vid. App. probl. ad Exeg. A. C. p. 127.* b) *in Admon. Neost. c. V. p. m. 243.* c) *H. Alting. in Ex. Art. X. p. 74.* *) *Cælest. p. II. f. 297. b.*

A. C. dissensum, saltem in Articulo X. coram omnibus, peculiarem exhibendo Confessionem, testari voluerunt, hi pro sociis A. C. haberi non possunt. Pugnat enim, Confessionis socium esse, & tamen a confitentibus dissentire, quod societas in consensu fundatur. Atqui Zwinglio-Reformati. E.

§. XLVI. Negamus Quæstionem III.) quod *Aug. Confessio Zwingliana, seu Calvino-Reformati, saltem in Articulo X. directe est opposita. Nec enim verba: & improbant secus docentes, quæ sigillatim adjecisse Lutherum supra MarbachI fide docuimus, alios, quam Zwinglianos, stringunt, qui, SLEIDANO teste, de Cœna Domini secus, quam Saxo, & Socii, statuebant. Equidem Hospinianus, Cassellenses, Heideggerus, alii, his verbis Anabaptistas solum, & Schwencfeldistas, notari opinantur. At enim, Reformati Reformatum oppono, ALTINGIVM scilicet, qui scribit: Antithesi hujus articuli improbantur, qui de Cena Domini secus, quam Augustana Confessio, docent. NOTANTVR AVTEM DOCTORES ECCLESIA RV M HELVETICARVM, ET SVPERIORIS GERMANIAE, INPRIMIS IV. CIVITATVM, Argentinæ, Constantiæ, Memmingæ, & Lindaviæ, quæ peculiarem Confessionem Augusto Cesari exhibuerunt per Capitonem & Bucerum. d), Zwinglii nempe de S. Coena errores non Helveticas modo, sed & quasdam vicinas Ecclesias, in superiore nimirum Germania, corripuerant. Male id habuit Lutherum, qui realem C. & S. C. in S. Cœna præsentiam ab Ecclesia universa per tot seculorum decursum constantissime creditam, studioseque assertam, nunc demum, alienissimo tempore, ab iis, qui fratres esse vellent, negari, indignissime ferebat. Quapropter utut Marpurgi in Colloquio A. XXIX. de aliis rebus inter ipsum & Zwinglium ita convenerat, ut tantum de Cena Domini dissiderent, tamen ob hunc unum, qui in Ecclesia hærebat scrupulum pro fratribus & membris Ecclesiæ Christi habere dubitaret. e)*

Sed

d) Vid. Exeg. A. C. p. 74. e) Vid. Ep. Lurberi ad Jac. Prapostium in Hist. Sac. f. 106. nec non Philippi ad Reutling. Eccl. Ministros in H. Ref. Reutl. p. 151.

Sed & Principes, qui repurgata per Lutherum sacra sequebantur, Augustana vero Confessione postea subscripserunt, illis ab erroribus erant alieniores, nec quicquam habere volebant commercii, cum iis, qui eosdem foverent. Quapropter cum Smalcaldia eodem anno Principes convenissent de legatis ad Caesarem, ob interpositam a se Spira Nemetum protestationem, mittendis deliberaturi, hisque Civitates quaedam superioris Germaniae, Argentina, Ulma, Constantia, Yfna, Heilbronna, Memminga, Lindavia, & alia, sese jungere vellent, Principes autem subodorarentur, esse inter eos, qui Articulis Svobacensibus, quibus summam doctrinae suae complexi erant, subscribere nollent, Principes negarunt, se ante illas recepturos esse in foedus, quam sibi de religione cavissent: *Es sey aus viel tafflern Ursachen, und Bewegungen, ihr Gemüt oder Meinung nit, sich dieses falls mit jemand in sollich, oder dergleichen Handlung einzulassen, der oder die, mit iren Churfl. und Fürstl. Gnaden angeregte, gestellte Articul, nit gleichbellig, und also einhelligen Glaubens, und Sacraments seyn, &c.* Diem itaque recipiendis Articulis sequentis anni dixerunt Januarii sextum, addito: *Welche Stätt aber die angezeigten Articul unsers heiligen Glaubens mit vorgemelten Chur- und Fürstl. die vorberührten Articul zu bekennen, und darbey vermittelst göttlicher Hülffe zu bestehen, nit geneigt, die bedörfften zu angesetzten Tag gen Nürnberg nicht schicken. e)* Hoc denuntiatum est Civitatibus de Zwinglianismo suspectis a Saxone, repetitum autem Augustae in comitiis, ubi Argentoratenfes in societatem Confessionis, excepto Articulo X. admitti postularunt, sed frustra, ut supra e *Calesino, Atrungioque, retulimus. Sunt enim in illis ipsis Comitiis Augustanis NOMINATIM DAMNATI, ut TIGVRINI fatentur. f) Quibuscunque igitur A. C. saltem in Art. X. directe est opposita, hi pro sociis A. C. haberi nec possunt, nec*

F

de-

e) Vid. Hist. Reform. Reutling. p. 172. 173. f) Vid. eorum ad Bezaam litera Ao. 1557, quae extant in Bibl. Saxo-Gorb.

42 DEMONSTRATIO, CALVINO-REFORMATOS

debent. Nec enim moris est, sociis contradicere, & contradicendo invidiam conflare. *Atqui Calvino-Reformatis. E.*

§. XLVII. Negamus quæstionem, IV) *quia Calvino-Reformati exhibitam, editamque, Confessionem propalam improbarunt.* Minime hoc dissimulat LAVATERVS, qui, cum paulo ante, quanta in dignitate Confessio haberetur a multis, exposuisset, de suis hoc addit: *Helvetii, tametsi magnum ei honorem in plerisque deferrent, tamen IN QVIBUSDAM EAM APPROBARE NVNQVAM VOLVERVNT. g)* Nempe, ut mox explicat, in capite de Cœna Domini, de Missa, de Confessione, & Absolutione privata. Hæc enim a nonnullis ita accepta sunt, ac si Principes voluissent captare Imperatoris gratiam, & quam proxime fieri potuerit, ad ejus sententiam accedere. Reperit hoc ADMONITIO NEOSTADIENSIS, liber Symbolicæ propemodum auctoritatis inter Reformatos, cum ait: *Fatendum est ingenue, LANGVIDIVS, QVAM OPORTET, illo tempore quedam dicta fuisse, studio sese accommodandi opinionibus, & locutionibus Papijlicis. b)* Hinc BEZA: *Fateor, inquit, Germanicam, quam Augustanam vocant, Confessionem NOBIS IN QVIBUSDAM NON SATISFACERE, ac præsertim in Capite de Cœna Domini. i)* Quid CALVINVS de illa senserit, cum procul indignatione repetere vix possim, lubens prætereo. TIGVRINI in suis ad Synodum Nemaufensem literis Ao. 1572. mense Aprili datis, TVRPEM A. Confessioni ERROREM imputabant. RVDOLPHVS GVALTERVS Ao. 1579. d. 25. Jan. ad BEZAM scribebat: *NVLLAM SE SCIRE EVANGELICAE DOCTRINAE REMORAM NOCENTIOREM A. CONFESIONE, quod hanc fere quidam omnibus obtrudere soleant, qui reformationem Ecclesie meditentur. KLEBITIVS, olim novum Evangelium, & alio loco, ERRATICAM, nominabat. k)* Sigillatim in Articulo X. de Cœna Domini multa desiderarunt. ZANCHIVS: *Articulum hunc, inquit, de præsentia C. C.*
in

g) *In Hist. Sacr. p. 18. b. b) p. 170. sq. i) Vol. III. f. 189. k) c. Heshuf. p. E. 3.*

in S. Cena, quatenus a Papistis, (ut refert Apologia,) confirmatus fuit, NVLLO MODO, PROBARE POSSVM. l) ADMONITIO NEOSTADIENSIS concise, jejune, & ambigue, scriptum esse clamat. m) ALTINGIVS eundem simpliciter arguit erroris: Decimus, inquit, Articulus, prout Augustæ scriptus fuit, NON PER OMNIA CONVENIT CVM VERITATE SCRIPTVRAE. Cum primis verus isthæc calumnia sæpe recoquitur, eundem Papistarum gustui, & ad incrustandum Transsubstantiationis dogma, esse attemperatum. Hoc quippe illi, post PEZELIVM, primum forte calumniæ hujus auctorem, imputant Neostadienses, Wolfius, Hospinianus, Pareus, Massonius, Neostadienses, Gratius, Heideggerus quoque, & Strimesius, aliique, ne scilicet nullam omnino causam negatæ subscriptionis habere videantur. Sed enim qui Nostri foedum Transsubstantiationis dogma in verbis Confessionis probaverint, cum id dudum ante exhibitam Confessionem ex instituto rejecerint? Dices cum CROCIO: An non phrasis illa: Sub specie Panis & Vini Papistis familiaris est? Nonne ea Transsubstantiationem significat? Respondeo: Divus AVGVSTINVS usus est illa, diu, antequam vel cogitatum fuit de Transsubstantiatione in regno Papistico, n) Adhæc, quo sensu Phrasis accipi debeat, Apologia declarat, nominando res, quæ videntur. Quin & BVLINGERVS, HOSPINIANSVS ipse, *) aliique Reformati, eadem usi sunt. Cur ergo in Confessione improbant? Quid multa? Zwinglius, Oecolampadius, Bucerus, & quotquot Marpurgi sunt collocuti, super hac formula consenserunt: Credimus & profitemur omnes de Cæna Domini nostri J. C. quod usus illius SVB VTRAQVE SPECIE secundum Christi institutionem observandus sit? o) Num hi etiam consenserunt super phrasi Papistica? Reliqua, quæ hic obverti solent, solidissima dexteritate discussit

F 2

no-

l) In Miscell. T. VII. OO. f. 49. m) p. m. 165. n) Conf. Hunn. in Dedic. L. de Sacr. p. 42. & Def. Pup. Sax. c. XIX. p. 371. *) in Dedic. Hist. Sacr. med. o) Luther. T. IV. Jen. Lat. f. 470.

nostratis Ecclesiæ Ornamentum, LOESCHERVS. p) Usque adeo certum est, Calvino-Reformatis A. C. in eaque cumpri-
mis Articulum X. improbari. *Quicumque vero C. Aug. propalam
criminantur, ac improbant, pro veris ejus, ingenuisque, sociis habe-
ri non possunt.* Atqui Calvino-Reformati &c. E.

§. XLVIII. Negamus V.) *quia Calvino-Reformati verbis Confessio-
nis, non sententiis, subscribunt, eandemque non in vero & proprio, sed
a se illato, sensu accipiunt.* Supra diximus, & ex ipsis Reformatorum
scriptis ostendimus, societatis A. C. fundamentum nullum a-
liud esse, quam verum ingenuumque cum doctrina in Confes-
sione proposita consensum, sic, ut eadem illa candida ac bo-
na fide, credamus, doceamus, & confiteamur, quæ primi
Confessores crediderunt, docuerunt, atque confessi sunt.
Ex quo sequitur, ad verum germanumque Socium requiri,
ut Confessionem non modo quoad verba, sed etiam quoad
sensum a Confessoribus intentum, accipiat. Negat hoc ZAN-
CHIVS, qui scribit: *Hanc doctrinæ Formulam, h. e. eam
de religione doctrinam, quæ in A. Confessione, ejusque Apo-
logia traditur, ut piam agnosco h. e. quemadmodum agnosco &
judico esse piam: ita etiam recipio, h. e. ad eundem modum &
sensum illam recipio, secus autem minime. Agnosco autem & ju-
dico esse piam, si ita intelligatur, quemadmodum mox explicabo.
In eum igitur sensum, & non alium doctrinam illam recipio, & ad-
mitto.* Et paulo ante: *Etsi subscribebam A. Confessionem, Apo-
logiæ, & Articulis, non scribebam tamen juxta aliorum, sed juxta
meam, quam etiam veram & piam esse censeo, interpretationem, ea-
demque plane est cum illa, qua etiam alias subscripsi, cum hac excep-
tione: modo orthodoxe intelligatur. q)* Hæc ZANCHIVS, quo-
cum Crocius, Heideggerus, Strimefius, & alii Reformati conspi-
rant. Ecquis vero eum pro vero, germanoque, Confessionis

So-

p) *Hist. Mor. Rel. P. I. cap. VII. n. 8. p. 170. sq.* q) *Vid. T. VII. 60.
in Misc. p. 47.*

Socio habeat, qui eam in vero, suo, proprioque, sensu accipere detrectat? Nec enim video, quid obftet, quo minus hoc pacto Papista, vel etiam Socinianus, & Anabaptista societatem A. C. jactare possit. Apage Confessionis socios, qui a Confessione dissentiant, eaque suam ad libidinem abutuntur! Argumentamur: *Q. A. C. non in vero, suo, & proprio, sed alieno, & ab se illato, sensu accipiunt, verbisque Confessionis, non sententiis, subscribunt, hi pro veris, ingenuisque, illius sociis haberi non possunt.* Atqui Zwinglio - Reformati. E.

§. XLIX. Negamus Quæstionem, VI.) quia Calvino - Reformati ab A. Confessione, & doctrina in eadem proposita, manifesto dissentiant. Supra quippe fundamentum Societatis, non repugnantibus Reformatis, in consensu cum doctrina Confessionis posuimus. Atqui Calvino - Reformati ab eadem manifesto dissentiant. Nolo hic prolixè allegare illos, qui per omnes Confessionis Articulos eundo illud vel ex instituto, vel ubi in Confessionem sunt commentati, solidissime demonstrant, *) de quibus vel unum B. MENTZERUM, in divina prorsus Exegeti A. C. ejusdemque Collatione cum doctrina Calvinianorum, nec non Anti - Crocio, & Examine Censuræ Crociæ, quod instar omnium esse poterit, nominasse suffecerit. Habemus enim hic denuo ex ipsis Reformatis contententem reum, ALTINGIUM, qui Harmoniam suarum Confessionum cum Augustana ostendens, cum eam in ceteris utcumque sibi demonstrasse videretur, ubi ad *decimum* pervenit, jactare non audet. Largitur igitur dissentium, eumque manifestum, & scribit: IN HOC ARTICULO MANIFESTUS EST CONFESSIONVM DISSENSVS, quia nec Carechests Palatina, nec Confessio Helvetica Consubstantiationem (quo nomine veritatem præsentis C. & S. C. in S. C. traducit,) approbat, quin imo APERTIS VERBIS IMPROBAT. r) Etsi vero adjiciat, nec super toto, nec super fundamentali, articulo dissentiri, utriusque tamen contrarium alio loco, multis, iisque invictis, rationibus est ostensum.

F 3

*) Vid. Nic. Hunn. de fund. Diss. & Calvinus in Dedic. Critici S. aliique.
r) Kld. diss. Harmon. n. XLIX.

sum. Negari quoque non potest, manifestum esse dissensum inter Nos & Calvino-Reformatos in *Art. XII.* quo damnarunt Anabaptistas, qui *negant, semel iustificatos posse amittere Spiritum S.* Patet enim, cum Anabaptistis hoc ipsum negare omnes Reformatos, qui absolutum decretum statuunt. Quod etiam vix, ac ne vix quidem, diffiteri audet ALTINGIVS. Eundem hunc dissensum graviter imprimis cordateque exponunt Ordines Protestantes in suis ad Henricum Navarrum literis: *Quod, inquit, R. V. S. initio proponit, inter nostras, & Gallicas, hisque sociatas, Ecclesias in præcipuis doctrinae capitibus consensum esse; & non nisi de sacra Domini Cæna, adeoque tantum de modo præsentia C. & S. C. in S. C. inter partes controversari; ID NOS FACILIVS DICERE, ET RELIGIOSIVS OPTARI, QUAM RE IPSA DEMONSTRARI POSSE EXISTIMAVS.* Idque deinceps pluribus exemplis declarat. Hinc Z. VRSINVS ad Bezam scribebat: NON OMNES SIBI PERSVADERI SINENT CONSENSVM A. C. & HELVETICAE, *quantumvis commode ostendatur: MVLTOMINVS AVGVSTANAE SIMVL & HELVETICAE SVBSCRIBENT.**) Quid? quod *Crocivs* conceptis verbis scribit: LUTHERANORVM DOCTRINA NOSTRIS NON PLACET PER OMNIA: DISPLICET IN NONNVLLIS. s) Et alias: HÖEVS *probandum suscipit: nostros non in omnibus capitibus A. C. cum Lutheranis sentire.* NON OPVS PROBATIONE. IPSI FATEMVR. t) Jam, qui mereantur haberi pro sociis A. C. h. e. talibus, qui cum illius doctrina omni ex parte consentiant, qui quidem in tam multis dissentiunt, imo se dissentire ab illa, propalam fateantur. Ita vero socii & fuerint, & non fuerint. Fuerint, quia dici audent: dici autem requirit inesse. Non fuerint, quia ab eadem Confessione dissentiunt. Sequetur etiam, si, non obstante dissensu, eos agnoscamus pro sociis, nihil referre, quam demum quinque Reformati sententiam foveant, imo nos eorundem approbare errores. Ex quo, quantum metuendum sit offensionis apud infirmos, facile est cognitu. Hinc
BREN-

*) A. 77. s) l. c. p. 552. t) de Soc. A. C. c. 27. p. 408.

BRENTIVS de Colloquio Marpurgensi, in quo Zwingliani omnem lapidem moverunt, ut a nobis pro fratribus haberentur, ad Reutlingenses scribebat: Nos, qui affirmamus præsentiam Corporis Christi libenter adversarios in communionem nostram recepissimus, si ab errore suo declinassent. Quod cum nullo pacto ab eis impetrari potuit, VNANIMI CONSENSV DECREVIMVS, eos a communione Christianæ Ecclesiæ alienos esse, & NON ESSE A NOBIS TANQVAM FRATRES ET MEMBRA ECCLESIAE AGNOSCENDOS. Durissimum hoc videbatur adversariis, ita, ut res pene in contentionem abisset. Mirum enim in modum ambiebant nostram fraternitatem. Nos admirati hominum illorum varietatem, qui paulo ante suis scriptis nos, tanquam adoratores panifici DEI, traduxerant, nunc vero fraternitatem & communionem nostram peterent, a sententia nostra semel decreta nihil discessimus. Sed quando etiam Principi illud durum videbatur, sic sententiam temperavimus, ut adversarios nostros Zwinglianos & Oecolampadianos agnoscere quidem velimus tanquam amicos, sed non tanquam fratres, & membra Ecclesiæ Christi. u) Nec ita multo post idem ille BRENTIVS, cum Melanchthone, ad Landgrafium, quum ineundæ cum Zwinglianis societatis auctor esse vellet: So viel die Brüderschafft belanget, hat E. F. G. unser einfältig Bedencken gelesen, daß wir nicht darein wissen zu willigen, darumb, daß solche Brüderschafft nicht kan ohn Aergerniß gemacht werden. Denn das müste folgen, daß man uns dafür halten würde, als bewilligten wir in ihre Lehre, und stärckten dadurch solche Lehre, die wir doch für GOTT nicht wissen zu erhalten. x) Quicumque ergo ab A. Confessione in doctrina dissentiunt, seque dissentire fatentur, nec citra suspicionem approbati eorundem erroris in societatem recipi possunt, hi pro Sociis A. Confessionis agnosci non debent. Atqui Calvino-Reformati.

§. L. Negamus, VII) quia secundum Calvini doctrinam Reformati A. Confessionem rejiciunt, & alias, ab eadem non modo distin-

u) Vid. Hist. Reform. Reutling. p. 165. sq. x) Hist. A. C. c. Wolf. f. 118.

distinctas, sed & ei plane contrarias, amplectuntur. Duabus enim Confessionibus, iisque sibi mutuo contrariis, non magis quis subscribere potest, quam duobus dominis inservire. *Matth. VI, 9.* Et uti duo contradictoria non possunt esse simul vera & falsa; ita etiam non possunt simul probari & improbari, rejici & admitti. *Qui non est mecum, contra me est,* dicit Dominus *Luc. XI, 23.* Atqui vero Reformati, apud Helvetios, A. Confessionem in quibusdam nunquam voluerunt probare, quod LAVATERS I. C. fatetur, adhuc etiam suæ ipsorum Confessioni adherent. De Belgis, Ungaris, Prusis, Transylvanis, Polonis, olim & Bohemis, quod Helvetice Confessioni, non Augustane, addicti olim fuerint, & adhuc adstipulentur, constat. In Galliis Reformati Pontificiorum sese vexationibus exponere, quam A. Confessioni subscribere, maluerunt. Notari merentur verba FIGVRINORVM quibus in suis ad Bezam literis A. 1557. utuntur: Nos, inquit, NON ARBITRAMVR, ECCLESIAS GALlicas PVRIORIS EA OMNIA, tamen si tu excipis Eucharistie articulum, AGNITVRAS, quæ isti in sua illa Confessione Augustana profitentur. Huius quidem generis, inter alia, esse putamus Baptismi aque necessitatem in infantibus ad salutem, Confessionem item, quæ fit sacerdoti, & Absolutionem privatam: ut nunc alia non commemoremus. NOS CERTE IN HIS, nedum in articulo Eucharistie, NB. AVGVSTANAM CONFESSIIONEM NON SEQVIMVR: neque illam unquam simpliciter recipere voluerunt Ecclesie Helvetice. Calvinus sigillatim Confessionem nominat facem furie Gallicæ, ad excitandum incendium, quo tota Gallia sit conflagratura. y) Equidem negat CROCIVS, Reformatos in Gallia rejecisse Aug. Confessionem: nec Calvinum eandem facem ad excitandum Gallie incendium simpliciter nominasse, sed facem furie Gallicæ, per quam Cardinalem Lotharingum intelligat. z) Sit ita. Sed hic Purpuratus tunc August. Confessioni in plerisque haud dubie assentiebatur, a) quæ verba THVANI sunt: Ceteri eum sibi ex Colloquio fructum promittebant.

y) In Epist. f. 524. z) l. c. cap. 36. p. 518. a) L. XXV III. Hist. p. m. 14.

bant, ut Protestantes sui in Gallis A. Confessione subscriberent: id quod Reginam, Navarrum, & Hospitalium, unice exoptasse denuo testatur THUANVS. b) Si ergo Confessione nostra, tanquam face, ad excitandum incendium, uti voluit Lotharingus, nullum aliud ex ea secuturum erat, quam, cujusmodi ex sua ipsius doctrina oriturum esse, prædicit Servator. Luc. XII, 49. Quid igitur opuserat, Calvinum Confessionem nostram tam invidiose traducere, aut, si naturum inde in Gallis incendium verebatur, num id imputandum erat Confessioni in puro DEI verbo fundatæ? Instat CROCIUS: De Reformatis extra Germaniam sese pugnare nolle: nec enim de his disputari: sed de Reformatis in Imperio, qui nunquam non A. C. societatem professi fuerint. At hic viri vel impudentiam, vel imprudentiam, mirari cogor. Suis enim ipsius fratribus in Synodo Dordracena collectis, cui Reformatos etiam e Germania interfuisse constat, in faciem contradicit, qui ajunt: In Germania, NB. in Germania, doctores nostri pacem & fraternitatem Ecclesiis Lutheranis quidem obtulerunt; sed NB. EORVM CONFESIONEM NVNQVAM RECEPERVNT, NEC SE PRO DOCTORIBVS LVTHERANIS HABERERENT: nec unquam in hoc consenserunt, ut Lutheranorum opinio suis in templis doceatur. c) Hem! vocem totius Ecclesiæ Reformatæ: CONFESIONEM SESE AVGVSTANAM NVNQVAM RECEPISSE, emissam in Synodo, cujus memoriam superiore A. 1718. etiam in Germania nonnulli celebrarunt. Concludo: Q. frequentissima Synodo collecti Augustanam sese Confessionem, præsertim in Germania, recipere, aut pro Lutheranis doctoribus haberi velle, diserte, ac una quasi mente & voce, propalam negarunt, illi pro sociis A. C. nullo jure haberi possunt. Atque juxta Calvinum doctrinam Reformati &c. E.

G. LI. Neganus VIII.) quia Calvinio-Reformati nec a Papistis, nec a Lutheranis, pro sociis A. Confessionis unquam sunt agniti. Enim vero, decisio quæstionis: num hic vel ille socius A. Confessionis sit, vel

G

b) ib. p. 23. c) Sess. XVI, p. m. 89.

vel non sit? ab eo pendet, num quis cum Augustana Confessione, saltem *quoad substantiam doctrine*, consentiat, vel non consentiat. Quum autem hoc ob perspicuitatem verborum in A. C. a quolibet nullo negotio deprehendi possit; hinc facile patet, ne alienum quidem de eadem iudicium temere oportere contemni. Quod ad Nostros, quis nobiscum sentiat vel non sentiat, ecquis rectius noverit, quam nos ipsi? Negarunt autem non semel, hinc Papistæ, hinc nostri, Zwinglianos, & qui cum his faciunt, socios esse nostræ Confessionis. Jam enim in Comitibus Augustanis anno supra sesquimillesimum XXX. a Cæsare & Ordinibus non modo deprehensus, sed & improbatus, fuit Zwinglianorum a Nostratibus dissensus. Moniti quippe sunt Principes Confessores, *ut deliberent, quomodo coercendi sint Anabaptistæ, & ii, qui de Cæna Domini secus, quam Ecclesia, doceant.* d) Argentineses vero ac socii, qui diversam a nostra confessionem obtulerant, tale a Cæsare decretum acceperunt: *quandoquidem in religione NB. DIVERSAM A RELI- QVIS OMNIBVS OPINIONEM PROFITEANTVR, & gravissimum illum errorem, de Sacramento Eucharistie, probent, statuas etiam e templis ejecerint -- denuo se ab illis postulare, ut ad sanitatem redeant.* Biennio post cum Schwinfurthi ageretur de pace ad Concilium usque servanda, Cæsaris proponebatur mandatum, *ut, præter scriptum illud exhibitum Augustæ de religione, nihil innovent, nihil doceant, nihil evulgent, & intra hos fines permaneant ad usque Concilii tempus, ita tamen, VT CVM ZWINGLIANIS & Anabaptistis NIHIL HABEANT COMMUNE.* e) Excipiunt Reformati, Crocius, Heideggerus, & quotquot suam nobis persuadere fraternitatem cupiunt: *Eodem in Schwinfurthensi conventu IV. Civitates, Argentinam scilicet, Memmingam, Constaniam, & Lindaviam, salva, quam biennio ante exhibuerint, Confessione, sociis A. Confessionis fuisse adscriptos.* Ast Responde-

d) Sleid. Comment. L. VII. p. 194. & 198. Lib. VIII. 222. e)
Sleid. l. c.

mus: Adscripti sunt, postquam, Confessionem suam copiosius explicando, de religione Saxoni & sociis *satisfecerant*, h. e. errore Sacramentariorum abjecto sanam de Cœna Domini sententiam, quam A. C. proponit, amplexi fuerant. Quod ipsum etfi *Crocus*, *) & alii Reformati, negent, ingenue tamen TIGVRINI fatentur, qui scribunt: *Videmus nonnullas urbes, in illis ipsis Augustanis comitiis nominatim damnatas, NON POTVISSE RECIPI, NEQVE RECEPTAS ESSE, IN SOCIETATEM PROTESTANTIVM, NISI PER SVBSCRIPTIONEM CONFESSIOIS AVGVSTANAE.* f) Anno autem Seculi LV. Augustæ Vindelicorum inter Cæsarem & Pontificios Ordines, nec non Socios A. C. super religione pax firma & perpetua, in vim *sanctionis pragmaticæ*, est composita, sed ea lege, *ne, qui sint alterius religionis, hac pace comprehendantur.* g) Quo pacto ZWINGLIANI, & Sacramentarii, beneficio pacis simpliciter sunt exclusi. *In consequentibus enim Comitiis omnibus, ab Augustanis illis A. LV. ad Reginoburgensia hæc ultima usque celebratis, semper, & unice cautum est, ut solis Protestantibus data videatur pax, ALIENIS A CONFESSIOE AVG. PRAECLVSA, ADEOQVE SACRAMENTARII NOMINATIM SINT EXCLVSI, quod denuo TIGVRINI fatentur.* h) Cum deinceps aliquot post annis Fridericus III. Palatinus rebus novis stude- ret, & ad Zwinglianorum placita non obscure accederet, defectionis eum ab A. C., & Calvinismi, Cæsar & Pontificii postularunt. i) Proceres vero Evangelici cum Augustanis Comitiis de Palatini religione Maximilianus II. sententiam ipforum, iudiciumque, requireret, *non tantum in capite de S. Cœna ab Aug. Conf. veritate illum descivisse; sed & Calvinismum inter veritas sectas sibi haberi professi, neque suis eum in Ecclesiis admissuros, neque*

G 2

*) L. c. p. 473. f) Vid. Eorundem Literæ ad Bezam. Ao. 1557. g) Sleidanus L. XXVI. p. m. 857. Acta Publica ap. Lebm. de P. R. c. 20. h) in Ep. ac Bezam. cit. Conf. Schiltner. de Pace Rel. i) vid. ipsius Friderici Responsum ap. Struv. in H. E. Pal. c. V. p. 188.

que alibi passuros immigrare, & Palatino meliora suasuros esse, t. t. receperunt. Et quanquam sententia in Fridericum, ne pacis illius incapax pronunciaretur, abstinerunt; id tamen non juri Septemviri, sed subditorum istius, Confessionis Augustanae retinendum, incolumitati, tum etiam spei de Palatino ad meliora vertendo, ut PFANNERVS loquitur, dederunt. k) Hanc enim perpetuo injiciebat iis, qui eundem a nimio Calvinismi studio retrahere cupiebant. Pace igitur religionis, dum vixit, usus est Palatinus, non quod revera erat Confessionis Socius, sed quia se Socium simulabat. Interim quod omnino Helveticam sequebatur, idque non uno modo prodiderat, ob id Principibus & ceteris Imperii Ordinibus, apud quos tantum A. Confessionis locus est, minus gratus fuit, fatente denuo e Reformatis ipsis JO. LAETO. l) Quod de cetero nostri Protestantium in Gallia patrocinium susceperunt, (quo ipso sese pro Sociis A. C. agnitos esse a nostris, Reformati continenter clamant,) causa fuit, primo quod minime ignorabant, in tanta multitudine plurimos esse, qui simplici fide adhererent Christo, haustosque errores non pertinaciter defenderent, in plerisque autem nobiscum facerent, quorum utique vexationes & molestias ægre ferebant. Idque hoc minus mirum habere quenquam debet, quod & Maximilianus II. Imper. & optimus quisque inter Pontificios, cum THVANO, Lanienam Parisiensem, & alias id genus vexationes hominum ob religionem, est detestatus, quorum tamen propterea socios fuisse vexatos Protestantes nemo facile affirmaverit. Miserati enim sunt vicem eorum, non, quod secum consentiebant in religione, sed quod a Papistis præter meritum vexabantur. Alioqui jam t. t. in Belgio A. C. Socii a Calvinianis per ipsos Scriptores Reformatos distincti sunt. REIDANVS enim de tumultu Antwerpiensi A. 1567. expositurus: Augustani, inquit, ne bonam causam contactu CALVINISTARVM cor-

k) L. V. de Pace Westpal. p. 593. sq. ed. tert. l) in Comp. Hist. p. 460.

rumperent, Pontificiis se junxerant, convulsis hac secessione Reformato-
 rum viribus. Nec multis post diebus & AVGVSTANIS &
 REFORMATIS Ecclesie sunt adempte. m) Superiore autem se-
 culo cum in Colloquio Thoruniensi A. XLV. Reformati sese
 Socios A. C. per Bergium jactarent, HVLSEMANNVS *Seff.*
 VIII. publice ac solenniter contradixit, idque in Acta referri
 voluit, quod ipse HORNBECKIVS tradit. n) Oriente demum bello
 Germanico, Lutheranorum Ordines adversus communem ho-
 stem arma quidem viresque conjunxerunt cum Reformatis,
 at non ob Societatem Aug. Confessionis, sed injuriarum, quas ab ad-
 versariis utrique patiebantur. Nec enim ignorabant, magnam
 Lutheranorum multitudinem in Reformatorum provinciis ha-
 bitare, ad quos defendendos, si Principes Reformati concur-
 rere velint, eos quidem a fœdere communi minime pro-
 hibendos esse putabant, quod tamen salvo religionis discrimi-
 ne intelligendum erat. Nam & Sveci, quos alioqui Luthe-
 ranæ religionis strenuos defensores ac vindices esse constat,
 Reformatos in Germania arctissimo secum fœdere t. t. co-
 pularant, qui tamen Osnabrugæ non dissimulabant, LEGE
 PATRIA CAVTVM ESSE, NE CALVINO-REFORMA-
 TOS PRO SOCIIS A. C. HABERENT. o) Nempe quia,
 LAVRENTII Archi-Episcopi Vpsalensis judicio, p) jam omnibus no-
 tum est, non melius inter Conf. Augustanam, & impiam Sacra-
 mentariorum opinionem, convenire, quam inter Christum & Belial.
 §. LII. Negamus IX.) quia ne quidem in pactione Westphali-
 ca & Osnabrugensi vel a Papistis, vel a Lutheranis, ut pro Sociis
 A. C. haberentur, consequi potuerunt. Equidem tum temporis
 nihil intentatum reliquerunt, ut id vel persuaderent incautis,
 vel extorquerent invitis, opibus quippe ac viribus Gallorum,
 Svecorumque, suffulti. At obstat Sanctiois pragmaticæ
 G 3 de

m) Everb. Reidanus in *Annal. Belg. L. I. f. 5.* n) In *S. Contr. L. IX.*
 p. 694. o) Pfannerus in *Hist. P. Westph. p. 598. 614.* p) Baazius in
Hist. Eccl. Svec. L. III. c. 3. p. 291.

de pace religiosa A. 1555. auctoritas, obstabat manifestus Reformatorum ab A. C. dissensus. Horum igitur formula, qua in illius societatem recipi postularant, *ista fere solum parte ingrata fuerat*, (verba PFANNERI sunt, *g*) QVOD A. CONF. ADDICTOS HVJVS ET ILLIVS NOMINIS COMPELLANTES IN CONSORTIVM A. C. ISTO VERBORVM ARTIFICIO IRREPERE VELLE VISI FVERANT. Invicem ægre ferebat Brandenburgicus, quod in Svecorum formula Reformati A. C. addictis, ut alieni, essent oppositi, cum quidem ipse Confessionis Socium constanter sese jactaret, & Witgensteinius, Legatus princeps, Reformatos perinde Aug. Confessionem profiteri contenderet. Cui vero apposite respondebatur a Nostris, *non opus fore Brandenburgico peculiari beneficio, verborumque cautione, si, quam crebris sermonibus, literisque præferat Aug. Confessionem, librumque Concordiæ*, (nam ne hujus quidem approbationem se facile recusaturum dixerat,) *utrumque alioqui Reformatis invisum, amplecti sese publico scripto significet ac reflectur*. Et sane difficulter hæc duo secum conciliari possunt, verum Confessionis Socium sese ferre, & tamen post pacem Confessioni datam, & C. annorum usu firmatam, peculiari adhuc privilegio sibi de libertate religionis caveri velle. Si enim Lutheranæ Evangelici in pace Augustana acquiescere possunt, quod Augustanæ Confessioni sincere addicti sunt, cur non & alii, qui perinde sentire, & Confessioni adhærere, videri volunt? Nempe quod Reformatos sua t. t. conscientia procul dubio monebat, sese idem, quod Confessione comprehensum est, nec credere, nec docere, adeoque *jactare se quidem socios, at non esse*. Satis ergo t. t. habere debuerunt, per Svecorum auctoritatem, & gratiam, *paria securitatis privilegia* cum Ordinibus A. C. addictis obtinuisse. Ut enim in Confessionis ipsius societatem admitterentur, ne quidem per Svecos ipsos licuit, quorum legati lege patria se prohiberi dicebant, quo
mi-

g) in *Hist. Pac. Westph. L. V. p. 611.*

minus Reformatos pro Sociis Aug. Conf. habere possent. Ceteri non dissimulabant, studio sese formulam dati privilegii sic adornasse, ne, Reformatos pro Sociis A. C. agnitos fuisse, videri posset. Idem enim beneficium, quod Cæsaris & Ordinum Imperii consensu Pax religionis Catholicis & A. C. additis tribuit, *id est iis, qui inter illos* (Ordines nempe Imperii, non hos, i. e. A. C. addictos,) *Reformati vocantur, competere debet.* r) Instrumentum igitur Pacis Calvinianos, ac eorum in fide confangvineos, *non minus a societate C. A. sequestrat, quam Partem Romanensem; etsi in alio quodam Tertio utrisque illos equiparet,* NON TANQVAM AVG. CONFESSIONIS, SED TANQVAM BENEFICIORVM PACIS PVBLICAE, PARTICIPES, ut loquitur HVLSEMANNVS. s) Imo, ne in his quidem acquievit SAXO, qui per *Leuberum* intercescit decreto, eaque in sententia perstitit, quod beneficia, quæ Constitutio religionis in Comitibus Augustanis Ao. 1555. promulgata A. C. addictis concedit, magni sint aestimanda, & de istis sine Cæsareæ Maj. & omnium Imperii Statuum consensu nihil remittendum, quamvis causa prægnantissimæ remissionem urgerent. *Se igitur consentire non posse, ut præsentis pacificatoria transactione de beneficio mutandæ, ac introducendæ religionis in terris & provinciis suis - - in gratiam illorum, qui Reformati dicuntur, quicquam derogetur.* t) Quæ utut t. t. surdis accepta sunt auribus, de Saxonis tamen prudentia non minus, quam constantia, testantur. Reformatos autem monere debebant, ut in iis, quæ per pacificationem data sunt, acquiescant, nec invititis, ac reclamantibus, tum Confessione ipsa, tum Confessioni addictis, socios sese Lutheranis obrudere laborent. Concludimus: *Quicumque ab Ordinibus Lutheranis, & A. C. serio addictis, in solenni Europæ conventu, a societate ipsius Confessionis exclusi, in partem vero jurium a Confessione pendentium egre admissi sunt, hi pro sociis A. C. agnoscere non possunt.* Atqui Reformati.

S. LIII.

r) Pfanner. de P. W. L. V. p. 613. s) vid. Dial. Apolog. c. Calixt. p. 143. t) Pfanner. l. c. p. 615.

§. LIII. Equidem X.) doctores Reformati, & sigillatim MARESIVS, u) ab hoc tempore insolentiores facti sese sociis A. C. vel invitis ingerere studuerunt, causati, per factionem Westphalicam se sociis esse adscriptos. At Reformati denuo Reformatum oppono, HORNBECKIVM nempe, qui scribit: *Haud veriti fuere nostri variis in Imperii comitiis sub Augustana Confessione comprehendendi, quando de religionis negotio cum Protestantibus est actum, quamvis MELIVS in articulis nuperæ pacis Ao. 1648. SEORSIM AB ALIIS, ET PROPRIO NOMINE, VENIAMVS, TRESQVE RELIGIONES EXSERTE NOMINENTVR. x)* Unde adeo sic argumentamur: *Quicumque minus bene pro iisdem cum Lutheranis habentur, melius autem seorsim a Papis & Lutheranis ponuntur, religionem quoque ab utrisque diversam colunt, & proprio nomine non socii A. C. sed Calvino-Reformati dicuntur, hi sociis A. C. non recte annumerantur.* Atqui ipsius Hornbecki, Reformati, iudicio Reformati minus bene pro iisdem cum Lutheranis habentur. E.

§. LIV. Negamus quaestionem XI.) quia *Confessionem Augustano in pretio a nobis haberi moleste ferunt.* Nec enim decet socium suam ipsius doctrinam, doctrinaeque summam, & utriusque Confessionem, despiciere. Quin justum ei pretium statuat, oportet, honoremque debitum deferat, qui consors videri cupit. Nec enim quis facile indignabitur, id, quod magni aestimat, ab aliis etiam extolli. Atqui Calvino-Reformati limis hucdum oculis aspicere visi sunt honorem A. Confessionis delatum. P. MARTYR de A. Confessione interrogatus respondit: *Sibi videri sufficere verbum DEI, quo omnia comprehendantur.* *) KLEBITIVS olim, in Palatinatu, novum Lutheranorum Evangelium: y) HARDENBERGIVS, Bremæ, traditionem humanam, contemptissime nominabat. z) Z. VRSIVS in Adm.

u) In Syntagm. sub fin. p. 552. x) In Summa Contr. L. IX. p. 634.

*) Croc. de S. A. C. p. 544. y) Hœus c. Orac. Dodon. p. 302. z) Magnif. D. Löfcher. P. II. Hist. Mor. p. 240. 245.

Adm. Neostadiensi *Symbolarem* ei honorem deferri fremit. a) TIGVRINI suum hac de re dolorem prolixè aperiunt: *Habita sunt*, inquit, *non pauca ab edita illa Confessione colloquia, in quibus tamen omnibus MAJOR PROPÈMODVM EJVS HABITA EST RATIO, QVAM IPSIVS SACROSANCTI EVANGELII J. C., adeo, ut qui ipsam in omnibus non agnoscat, atque recipiat, licet plene & sincere Evangelicam fidem Apostolicamque doctrinam profiteatur, nihil dum tamen sanæ doctrine videatur agnoscere ac recepisse. Neque enim satisfaceret his hominibus, qui modeste fateretur, recipere se Confessionem Augustinam, sed intellectu, vel sensu suo. - - - Nec sine causa tantopere inculcamus, illos perpetuo ad Confessionem Aug. TANQVAM AD SACRAM RECVRRERE ANCHORAM, illam ipsam post longas ambages verborum postque involucria semper objicere, ac, nisi ei subscribatur a nobis, modicam reconciliationis aut pacificationis spem relinquere.* b) Vnde sic infero: *Q. Aug. Confessioni justum quoque honorem invident, nimiumque illi deferri clamant, hi pro veris ejus & genuinis sociis haberi non possunt. Atqui Calvino-Reformati. E.*

S. LV. Quia XII.) Calvino-Reformati Lutheranos, adeoque Aug. Confessioni sincere addictos, his illisve provinciis vel penitus eiecerunt, vel templa saltem eorundem, scholasque occuparunt. Quod quam parum deceat eos, qui fratres videri volunt, facile est cognitu. Num enim socius socium hostiliter tractabit? Atqui Nostros a Reformatis indigne habitos, ædibusque sacris eiectos, redivitibus autem multatos, & acerbe vexatos fuisse, exemplis non facile numerandis doceri potest. Enimvero, ut Lutherum primum repurgandæ religionis auctorem ipsi etiam modestiores Reformati, Lavaterus, Bucerus, Peucerus, Morneus, Buchholzerus, Abr. Scultetus, Jo. Letus, Spanhemius, inprimisque Altingius, c) haud gravatim concedunt; sic olim

H

PVF

a) Vid. 1010 Cap. IV. p. m. 141. sq. b) Vid. Eorund. ad Bezam epistola d. 25. Dec. 1557. quæ extat in instructiss. Bibl. Saxo-Gorb. c) Verba singulorum videbis in Vind. Hist. A. C. S. 1.

PVFENDORFIO teste, *Germania VNIVERSA, qua R. Pontificis jugum excusserat, LVTHERI DOGMATA PROFITEBATVR, d)* Saltem, quo tempore pax Augustæ Vindelicorum A. 1555. de religione constituta fuit, nullus fuit Imperii Ordo, qui faceret cum Calvino, nullum in Germania templum, quod Zwinglianis pateret. Cum deinceps Formula, quæ sic vocatur, Concordiæ promulgaretur, duæ omnino per Germaniam Vrbes erant, in quibus Calvinismus, rejecta carnis Christi Omnipræsentia, hujusque in Cœna Domini orali manducatione, libere docebatur, Neofladium scilicet in Palatinatu superiore, & Brema in inferiore Saxonia. Verum non ita multo post per plurimas sese ditio- nes, ipsumque adeo novum Orbem, ut ABR. SCVLTEVS, e) & DAV. PAREVS, f) improbe gloriantur, diffudit. Iamque, si quis vellet subducere rationes, facile demonstrari posset, plus, quam duo millia templorum Reformatos, & miris aliquando titulis, occupasse. Quod si Pontificiis eadem subtraxissent, sibique vindicassent, haud gravatim ferremus. Nunc ubi sua Papistis facile relinquunt: Lutheranis autem sua eripiunt, & veteres subinde colonos migrare jubent, quis hæc talia proficisci posse a fociis opinetur? Non est, quod quis Reformatis fieri injuriam clamet. Flebilem enim, ac bene longam feriem vexationum, & injuriarum nobis illatarum, peculiaribus libellis, ac vel per omnia literarum elementa, nuper exhibuerunt Celeberrimi in Saxonia utraque Theologi. g) *Quin* ausim dicere, vix in Germania facellum nunc Reformatos habere, quod non olim tenuerint Lutherani. Jamque merito suspican-
tur

d) *Vid. Jus fec. div. p. 213. e) Scult. in Conc. lub. 1618. Ambergæ edita. f) Pareus in Frenico. g) Vid. Unterbånige Adresse an ein durchl. Haupt nebst einen Anhang von Calv. A. B. C. inprimisque nervosissimus libellus, unbrüderliche Betrugung der Reform. in der Pfaltz gegen die Luthreraner. Addatur, si placet, Philalæta Jrenophili gründl. Untersuchung ob die Ref. mit den Luth. einstimmig p. 114. usque 135. lt. Vox Oppressorum in Marchia. &c.*

tur prudentiores, id agi, ut reliquias etiam, simulac se dederit occasio, absorbeant, sibi que sumant, nullo nobis relicto vel vindicandi jure, vel recuperandi spe, quod, quæ demum cunque rerum conversio sequatur, si vel maxime occupentur a Reformatis, horum saltem opinione non minus in potestate sociorum A. C. manent, quam antea erant, quum possiderentur a Lutheranis. Quo pacto fieri non potest, quin, tempore procedente, quod jam Osnabrugæ suspectabant Nostri, *b)* omnis Lutherani nominis, & ipsius Aug. Confessionis, memoria extingatur. Quod quum olim Crocius objiceretur a Nostriis, non audebat is quidem simpliciter negare, quod erat in propatulo, conabatur tamen hanc in sententiam vel extenuare, vel pingere: *Non, ubicunque rerum potiuntur, doctrinam A. C. eliminant ubique. Alicubi ferunt publice sonantem: alibi ejus Confessores ferunt: etsi non doctoribus suggestum permittunt. Vbi Confessio, & Confessores doctrinæ feruntur, idque circa molestiam, ibi doctrina vix dici potest eliminari.* Hæc Crocius. At habemus hic denuo Reformatos in Palatinatu confitentes reos, quando de religionis suæ Principibus scribunt: *Sie haben die Reformirte Religion so univrsaliter durch die gantze Pfaltz eingeführet, daß, nach damahligen allerseits sich gezeigten starcken Religions-Eyfer, den Evangelisch-Lutherischen kaum auswärtz die Communion zu empfangen gestattet werden wollen.* *i)* Egregium scilicet vel sinceri consensus, vel fraterni amoris, indicium! Quid enim jam habent Reformati, juxta suam ipsorum confessionem, præ Papistis, qua officia Lutheranis exhibenda, præcipui? Non *ubique* Lutheranos eliminant: eliminant tamen *alicubi*. Alicubi ferunt Confessionem & Confessores: alicubi vero ejciunt. Quid horum a Papistarum institutis & moribus alienum est? Hinc Ordines Lutherani Osnabrugæ ex Reformatis querebant: *Qua fronte Aug. Confessionis Socios sese ferrent, qui Civitates*

H 2

ves

b) Pfanner. L. V. S. 49. p. 61. *i)* Vid. des Ref. Kirchen-Raths zu Heidelb. Erklärung auf des Corp. Evang. Concl. d. 20. Sept. 1721.

ves suos ei addictos, aut publicum saltem religionis Lutherane cultum, ad Pontificiae tyrannidis modum terris suis proturbent? Eo ipso quippe tempore Batavos Zvolla atque Arnhemii, Brandenburgicum in Clivianis provinciis colendi publice Numinis facultate Lutheranis interdixisse. Quod autem non eadem ubique austeritate utuntur, non profecto voluntate Dogmatistarum, sed prudentia & æquitate Principum, detinentur, qui per ejectionem Lutheranorum vel ditiones suas vastari, vel sanctiones Imperii pragmaticas convelli, nolunt. Nam, quo alioqui animo sint in nostros, obscurum ei esse non potest, qui ex historiis sapit, & *μεθοδεύει* eorundem inspexit. Certe illo ipso tempore, quo in Westphalis agebatur de pace, ingenuo magis, an impudenti candore, incertum, fatebantur Bременses, SIMVLATA A. C. SOCIETATE SE TOTA FERÈ VRBE ILLAM EXTERMINASSE. *k)* Nec facere possum hoc loco, quin afferam, quae AD. CONZENIVS, Lojolita, de Reformatorum in mutanda religione artibus sibi obseruasse videtur: Tres, inquit, potentes Germaniae Principes Religionis Lutheranae in Calvinianam, seu, ut ipsi vocant, Reformatam, commutationem fecerunt, Palatinus Elektor, Hassiae Landgravius, & Marchio Brandenburgicus, etiam Elektor, & quamvis omnes pene subditi ZWINGLIANISMUM odissent, sine ullo tumultu, (nisi quod Berlinum irasci praesumpsit,) translationem illam perfecerunt.

§. 6. His in commutationibus, haec fere observavi ex Historia mutatae in Palatinatu Religionis, ex actis Marpurgensibus, & Edicto Brandeburgico. Primo quidem mutandae Religionis, & extirpandi Lutheranismi propositum celaverunt, non quidem ut prudentiores ignorarent, sed ne populus commoveretur. Secundo, Arte Zwinglianorum quidam subornati sunt, qui Reformatae Religionis exercitium peterent, idque multis & molibus verbis, ne Princeps sua sponte in odiosam novitatem propensus videretur, sed subditorum conscientias indulgere, libertatem amare, ac soverere. Laudari enim vulgo solet facilitas Principis, cum in illis etiam, quae negare melius erat, se exorabilem praeberet. Tertio, Templum illis unum, atque

k) Pfanner. l. c. & generatim Bosfacci παραβαλλοιχατος, Eiusque Annapol. c. G. Pauli & alii.

alterumve petebatur. Ne hoc quidem durum populo videbatur, plura reventuro, nec de illis nimium sollicito. Quarto, hic tamen sese Lutheranorum opposuit Zelotypia, cum templo enim reditus, partumque detrahentiebant, nec ignorabat hoc sagax Politicorum providentia, itaque colloquium & pacificationem machinantur, in aula convenitur, in consilio Principis disceptratur, Notarius & testes negantur. Hoc nullo modo probandum est, sed si colloquium institutum est, sua utrique parti libertas & commoda relinquenda sunt. Qui enim alterius potentia pressi loco deterrere fuerunt victores censentur, ut in Hollandia Arminiani, cum illos, quos Principis favor tutabatur, si causae fiderent, pari jure, armisque decertare oporteret. Quinto, Decretum editum est, de non calumniando, non contendendo, non praedamnando alios, de pace & concordia fovenda. Hoc Principum edictum ad institutam religionis mutationem efficacis fuit. Sic enim efficiebatur, ne contradicere Calvinistis, Zwinglianis, Sacramentariis, quisquam, imo ne nominare quidem auderet. Multum autem profecit error, cum id obtinuit, ne detegatur. Nec tamen tum quidem populus quidquam movit, cum alioqui moderatores eristicas, & contumeliosas conciones multi detestentur. Hanc igitur ob causam Princeps non ut haeresion fautor proscindebatur, sed ut pacis amator laudabatur, praesertim cum iebesin & antiibesin doceri permitteret. Sexto, Disputatio Academica instituta est, praeside Calviniano, qui deinceps etiam ordinarius Professor constitutus est. Septimo, ne his quidem omnibus hoc actum esse videbatur, ut Lutheranismum Zwinglianismum succederet, sed ut pax constitueretur, nihil enim tum aliud postulabatur, quam ut Lutherani, retentis & dignitatibus & fructibus, cum Reformatis in Consistorio simul considerere, & deliberare de rebus Ecclesiasticis vellent. Hoc cum recusarent, quasi superbi, contumaces, inobedientes magistratui, accusabantur, & meruisse videbantur dimissionem; quia Collegas aspernabantur & pacem. Haec omnia hactenus ita transacta sunt, ut experirentur, quid ferret populus. - - Octavo, cum populus Heidelbergensis pro retinendis Concionatoribus Lutheranis supplicaret, res silentio transacta, atque interim hoc actum, ut Concionatores illi velut nimium pervicaces, & cerebrosi traducerentur, facile itaque petitione sua plebs destituit, & si illi, qui aderant, displicerent, saltem alios moderatores & paci idoneos postcebat. Credebant enim hominum esse offensam, non Lutheranismi odium; sperabant itaque, & cum spes esset precibus obtineri posse credendi libertatem, a vi abstinere bant,

62 DEMONSTRATIO, CALVINO-REFORMATOS

bant, donec postremo curam Lutheranismi ac spem deposuerunt. Nono, cum jam tuta omnia viderent, domo parochiali excedere iussi sunt Lutherani, omnia templa data Calvinianis. - Decimo, cum Auditores Academici Lutherani essent, cum illis quoque varia arte tractatum est, stipendiariis, seu Alumnis Electoralibus, est oblatus Calvinianismus, aut repraesentata dimisso, pro Catechismo Lutherano Zwinglianus obtrusus omnibus; ita brevi momento maxima conversio, quasi sine motu, contigit; nam praedicantes rurales facile cum Principe opiniones mutabant. Undecimo, in Hassia mutatione hoc etiam notavi, quod cum Lutherani, tam Academici Professores, quam Concionatores, officiis & honoribus recusarent cedere; mirari se Princeps dixit, cum nondum eos suscepisset, & in possessionem misisset, morte enim defuncti Principis eorum quae loca vacua facta, & jura in sua esse potestate. Duodecimo, lente etiam & particulatim processum est in Hassia, neque Calvinismus totus proferebatur, sed quaedam, ut videbatur exigua pars, nempe redintegratio praeceptorum Decalogi, fractio panis. Itaque licet initio Marpurgenses ad conciones Lutheranorum, quos discessuros audierant, solliciti accurrerent, Coenam caperent, nihil tamen postea moverunt, sed paulatim ad Calvinismum migrant, multo facilius, si alio vocentur, obtemperaturi, nempe in Arminianismum, aliamve sectam. Tertiodecimo, consecutae sunt descriptiones utrinque, sed praevaluerunt, quarum favor ab aula. l) Haec CONZENIVS. Quae, utut prolixiuscula, vel ideo praeter eunda non erant, quod hoc pacto Reformati Papistis ipsis viam monstrasse videntur, superstitiones suas pro Aug. Confessione in hanc, illamve provinciam sine strepitu reducendi. Hoc autem ne fiat tanto magis periculum est, quod procul dubio Romano-Catholici eadem sibi licere in Protestantes putant, quae Reformati sibi hucdum in Lutheranos sumpserunt. Cujus utinam non exempla numero multa, etiam recentissima, haberemus! Hoc saltem est in propatulo, Reformatos, perinde ut Romano-Catholicos, pro ampliandis suorum juribus, & multiplicandis coetibus, cum Lutheranorum injuria, sapissime laborasse. m) Quae cum ita se habeant, concludo:

l) Vid. L. II. Politic c. XLIX. p. 103. m) Comparetur denuo Phil. Jrenopoli Unterforschung h. c.

do: *Quicumque Lutheranos, vel Aug. Confessione sincere addictos, ex his, illisve, provinciis vel penitus ejecerunt, vel templa saltem eorumdem scholasque occuparunt, hi pro sociis A. C. haberi non possunt. Atqui Calvinio - Reformati. E.*

§. LVI. Liceat nunc, antequam finem scribendi faciam, telum ab HORNBECKIO præter meritum in Nos conjectum in Reformatos procul omni injuria, & injuriæ animo, retorquere. *Non, inquit, maledictis solum, sed & malefactis, contra nos abstinere illos oportet i. e. a persequendo, ejiciendo, privando nostros honoribus, facultatibus, locis, vita, sepultura denique, etiam ne violenter auferant templa nobis, scholas, & locum regiminis in Magistratu. De hoc existimo prius nos debere esse sollicitos, RECUPERANDIS VIDELICET NOSTRIS, QUAM PRAEDICANDO SYNCRETISMO cum illis, qui se tales erga nos gerunt, & in vanum laborare. Quemadmodum Lutherus solebat dicere, ad propositas rationes conciliationis cum Pontificiis, prius ut redderent nobis martyres nostros: deinde de Concordia agerent; sic ANTE OMNIA REDDANT LUTHERANI (Reformati) NOBIS ABLATA, ET TUM DE PACE LOQUAMVR, ET CONJUNCTIONE MUTVA. n)*

T A N T V M.

n) *Vid. Summa Contr. L. IX. p. 709.*

* * *

Saepius arma capis, sancta virtute parata,
 Milite cum docto, me duce, bella gerens.
 Ingenii vires, mentem Pietate politam,
 Limatos mores laudibus orno tuos.
 Virtutem vitiiis, commentis dogmata vera
 Per docto scripto non socianda probas.
 Continues bellum, debelles Numinis hostes,
 Et felix victor sancta trophaea canas.

GEORG. FRID. SCHROEER, D.
 & Acad. RECTOR.

JUVENI
VIRTUTE, DOCTRINA, ET INGENIO NOBILISSIMO
JOHANNI JACOBO HACCIO,

RACEBURGENSI

S. P.

Inter innoxias, si quae capi possunt ab homine, voluptates, nulla, sapientum judicio, potior, nulla delicatior est, illa, quae a felici liberorum educatione ad nos redundat. Ecquid enim vel dulcius, vel jucundius evenire potest parenti, quam videre Filium bono ingenio praeditum, et succrescere laetum, & proficere indies, & emergere sensim, & respondere spei, & Virum gravem minari, paternis denique vestigiis inhaerere? Quoties igitur in TE intueor, Nobilissime HACCII, (intueor autem in TE assidentem docenti, & auscultantem, quotidie,) toties PARENTI TVO, nunc dico, gratulor, ejusque fortunas laudo, quod filium sui similem in TE procreavit. Nec enim ore illum solummodo, vultuque, refers; sed & ingenium ejus, mores, virtutem, assiduitatem, modestiam denique feliciter repraesentas, ac reddis. Quod quam mibimetipsi gratum acceperumque sit, poteris ex eo colligere, quod eodem & Amico, & in scholis Waltherianis condiscipulo, sum usus. Nunquam sine tenerae voluptatis sensu illius temporis memini, quo ab ore incomparabilis Theologi pendebarus una, cujus de excellenti doctrina, facundia, perspicuitate, soliditate ac fide in docendo nihil tam magnifice ac splendide dici poterit, quin sit meritis ejus & dignitate inferius. Nec minore tamen illum in pretio habebat Pater TVVS, qui, cognita Viri virtute, usque adeo totum ei se dederat, ut etiam prae nimio ejus ~~audire~~ ~~et assidue~~ ~~studii~~ nonnullam valetudinis faceret jacturam. Tanta enim cum voluptate docentem audiebamus, ut inter auscultandum nihil subinde timeremus magis, quam ne desineret. Atque TVVM quidem Patrem gravissimis in Patria munitis admotum tam mature TIBI, mibique, ereptum esse, doleo. Ceterum laetor, ipsique gratulor, quod filium pari ingenio praeditum, pari discendi cupiditate flagrantem, pari ardore veritatis incensum, pari denique meritum spe patriam demulcentem, & optima quaeque de se pollicentem, reliquit. Nunc prodis in publicum, daturus industriae pariter ac doctrinae specimen, quo & locati temporis rationem reddas, & quid abs TE expectare habeamus, sperias. Quod ut Deus bene vertere, & universae non minus Ecclesiae, quam TIBI, iusque studiis, prodesse jubeat, toto eum pectore ac demississime veneror! Ita vero vale, Nobilissime HACCII, & quod hucdum facere visus es, ama

Tibi additissimum
PRAESIDEM.

Th. 1379

ULB Halle 3
002 422 239

VD18

56,

M. C.

18

QVOD DEVS BENE VERTAT!
SOLIDA
ET HOC TEMPORE
NECESSARIA DEMONSTRATIO
QVOD
FVXTA
CALVINI DOCTRINAM
REFORMATI
NEC SINT NEC JURE HABERI POSSINT
OCII AVG. CONFESSIONIS
QVAM
IN ALMA WITTENBERGENSI
PRAESIDE
GOTTLIEB VVERNSDORFIO
THEOL. DOCT. ET PROF. PVBL. PRIM. ORDINIS SVI
NIORIS, CONSIST. ECCLESIAST. ASSESS. TEMPLI PAROCHIA-
LIS PAST. ET CIRCVLI ELECT. SAX. SVPERINT. GENER.
ATRONO AC PRAECEPTORE SVO, OMNI PIETATIS
ET OBSEQVII CVLTV DEVENERANDO
AD DIEM XXIX. DECEMBR. M DCC XXII.
REPETET
IDONEISQVE RATIONIBVS FIRMABIT
JOANNES JACOBVS HACCIVS
RATZEBVRGENSIS.

WITTENBERGAE, LITERIS VIDVAE GERDESTAE.